

PETŐFI A ROMÁNOKNÁL

BÖLCSESZETDOKTORI ÉRTEKEZÉS

IRTA

VEÉGH SÁNDOR

MERCUREA-CIUC—CSIKSZEREDAI RÓM. KAT. FŐGIMNÁZIUMI TANÁR

MERCUREA-CIUC, 1934

NYOMATOTT VÁKÁR KÖNYVNYOMDÁJÁBAN, CSIKSZEREDA

PETŐFI A ROMÁNOKNÁL

BÖLCSESZETDOKTORI ÉRTEKEZÉS

IRTA

VEÉGH SÁNDOR

MERCUREA-CIUC—CSIKSZEREDAI RÓM. KATH. FŐGIMNÁZIUMI TANÁR.

MERCUREA-CIUC, 1934

NYOMATOTT VÁKÁR KÖNYVNYOMDÁJÁBAN, CSIKSZEREDA

Előszó.

Első szavam a köszönet hangja. Köszönettel kell megemlékeznem kedves volt professzoromról, Kristóf György dr., egyetemi tanár úrról, aki Petőfi román vonatkozású adatainak az összeszedésére figyelmemet felhívta s kutatásaim közben is tárgyi és módszerez útbaigazításokkal látott el.

Köszönettel gondolok azokra is, akik céloom elérésében támogattak, akik itt-ott felhívták figyelmemet az ismeretlenség homályába rejtőzködő, kusza szálakra. Így Banciu Axente úrra, a brassói Saguna liceum tanárára, Todor P. Ábrahám tanár úrra, a Román Akadémia tisztviselőjére, Soricu Ursu János, bukaresti tanár költő úrra, akik szíves jósággal segítettek s akikben Petőfi élő fordítóit tisztelhettem. Szükségem volt jóakaratokra, mert voltak, akik különösnek, furcsának, hálátlannak találták ezt az elhanyagolt témát.

Munkámban kitartást adott az a tudat, hogy ezzel régi hézagot töltök ki, régi rést tüntetek el a világ-irodalom számára készült Petőfi fordítások és méltatások gyűjteményén. És sarkalt az a reménység, hogy talán hasznára lehetek a jövő Petőfi kultusznak.

I. Petőfi a világirodalomban.

Ébreszti a földet
Piros nyári hajnal
Teli van a szívem
Szerelemmel, dallal,
Ragyogó reménnyel,
Merész ifju hévvel —
Teli van a szívem
Petőfi versével.

(Kozma Andor: *Magyar pusztán*).

Ha egy költő világirodalmi értékét, szellemi nagyságát, erejét vizsgáljuk, kétféle mérték is áll rendelkezésünkre. Világirodalmi értéket jelent az, ha külföldön is ismerik és olvassák. De világirodalmi a költői alkotás akkor is, ha a művet nem is ismeri ugyan Európa, de a műnek esztétikai fajsúlya egyenlő a világirodalmilag ismert és elismert művékével. Katona Bánk bánját például nem nagyon ismeri a világirodalom. A kiváló kritikus, Gyulai szerint azonban e mű akár jellemzés, akár szerkezet tekintetében Shakespeare tragédiái mellé állitható. Vörösmartyról sem mondható el, hogy a világirodalomban ismeretes, de Beöthy Zsolt szerint Vörösmarty olyan tökéletes alkotásokat adott, hogy világirodalmi érték. Arany János, akit a külföld szintén kevésbé ismer, mint a ballada Shakespeare-je, Buda halálának és a Toldi trilógiának szerzője, a világirodalom legművésze és legértékesebb hasonló alkotásaival versenyez.¹⁾ Kemény Zsigmondról az esztétika megállapítja, hogy a vele rokon Balzac-ot felülmúlja és hibaiban sem olyan nagy, hogy Balzac mellett eltörpülne. Az újabb írók közül Gárdonyit a külföld szintén nem ismeri, holott, „Az én falum“, „A láthatatlan ember“ esztétikailag értékesebbek, mint sok világirodalmilag ismert mű.²⁾ Az utolsó harminc év magyar

1) L. Császár Elemér: Arany és az utókor, Budapest 1932, 9. l.

2) Dr. Kristóf György, egyetemi tanár úr 1926—1927 évi előadásai nyomán.

drámairói rendkívüli módon ismeretessé váltak Bukaresttől egészen Amerikáig. Ismereteseek, de nem egyuttal világirodalmi értékek is. Az elterjedettség még nem jelent világirodalmi klasszicitást is. Az önmagában való művészi alkotás, amely nem lépte át a nemzet határait, klasszicitás, ha nem is világirodalmi mű. És viszont vannak alkotások, amelyek ismereteseek a világirodalomban, de nem klasszikusok.

Petőfi művei mindkét szempontból világirodalmi alkotások. Nemcsak esztétikai klasszicitás van bennük, hanem ismerik is azokat világszerte. Azt az utat járja, amelyen Homeros, Dante, Shakespeare, Goethe, Molière, Tolsztoj az emberiség közkincsévé váltak. Ez az út a lángészé, aki kinőve az emberi méretekből, lerázza az emberi konvenciókat, szabadon mozog, eget kér. Világot átfogó szellemének nem gátja a nyelv, a nemzeti közösség, az idő: mindentől függetlenül bontja ki hatalmas arányait. Sasszárnyaival túl száll hazája határain, varázsával megejti az idegen nemzetek rokonszellemű fiait és a saját híveivé lelkesíti őket. Az általános érdeklődés középpontjává válik és fényét kivetíti az egész emberi műveltségre.

Petőfi költészete az általános emberit a legkevesebb külső eszközzel és ugyanakkor a legtöbb eredetiséggel tudja kifejezésre juttatni. Lírájában már huszonegy éves korában gyönyörűen zendül fel az emberszeretet: kedvemnek, ha magja volna, elvetném a hó felett s ha kikelne, rózsaező koszorúzná a telet; s hogyha feldobnám az égre szívemet, melegítné a világot nap helyett!

Ez a szív valójában felkerült az égre s onnan melegíti a világot. Nincs még egy magyar író, Jókai Mórt sem véve ki, akit annyira ismernének a külföldön, mint Petőfi Sándort. Ennek jelentőségét nagyban emeli az a körülmény, hogy Petőfi verseit nem egy világnyelven írta, hanem olyan nyelven, amely elszigetelten áll a sors mostohaságában, amelyet megtanulni oly nehéz az idegennek s amelyet még a legközelebbi szomszédok is kevesen tudnak s ha tudnak, nem tudják jól.

Műveinek idegen fordítását nehéz volna megszámlálni. Csak néhány adatot sorolok fel. A Reszket a bokor... és a költő jelszava, a híres Votum Petőfianum a világháborúig 40

nyelvre van lefordítva. A németeknél már 1902-ben a maga teljességében közkezen forog a Petőfi költészete.¹⁾ Nevét itt nem csupán költeményei és élatrajza vitték szét, hanem akadt, aki az ő szó hatalmával is terjesztette hírnevét.²⁾ A franciáknál 1860-ban egyetemi tanár magasztalja.³⁾ Hatással volt egyes francia költőkre. Olaszországban írók tanulnak meg magyarul Petőfi kedvéért. Siciliában iskolát teremtett, amelynek legtehetségesebb tagja, Cassone József, mesteri módon tolmácsolta összes költeményeit. János vitéz az angoloknál is végig küzd meg a szerelmét Iluskájáért. Ismerik Petőfit a skandináv államokban is. A finneknél 1861-ben jelenik meg először. A szlávoknál szintén megtalálta a maga lelkes tolmácsait. A tótoknál két gyűjteményben közel 400 műve jelent meg s külön adták ki János vitéz fordítását Szerb és horvát nyelvre közel 300 Petőfi vers van lefordítva, köztük János vitéz és az Apostol is.⁴⁾ Költeményei megszólaltak oroszul, lengyelül, örményül, héberül, jiddisül, sőt cigányul is. A holt és mesterséges nyelvek is költeményei szolgálatába szegődtek. Így a latin, volapük és eszperanto. Ha az idegen nyelvű Petőfi irodalomból pontos bibliográfiát készítenénk, belefoglalva azokat is, akik csak egy versét fordították le, vagy tanulmányt írtak róla, vaskos kötetet kapnánk eredményül.

Petőfi Sándor, nemcsak egy nemzeté, Petőfi Sándor az egész emberiségé. Meltzl Hugó, a lelkes Petőfi apostol, aki világrészekben tanította a nagy költő ismeretét, méltán mondhatta a tréfás megjegyzését: Petőfit Ausztriában és Ausztráliában egyaránt ismerik.

Von Arnim Bettina, Goethe barátnője Napistennek nevezi, Coppée Ferenc a szabadság örökkévaló hőséneke, Grimm H. berlini egyetemi tanár minden népek legnagyobb költőjének, Carlyle egyenrangúnak tartja Goethével, Heine Burns-szel méri össze s azt írja, hogy Németországban senkit se lehet mellé helyezni.

1) Steinbach József dr., Schottländer, Boroszló 1902. fordításában.

2) Lewinsky József, a bécsi Burgszínház színésze.

3) René Taillandier, *La poésie hongroise au XIX. siècle.* Petőfi Sándor. *Revue des deux mondes.* 15. avril. 1860.

4) L. Petőfi Almanach, 1823—1923 c. műnek Kállay Miklós: Petőfi idegen nyelveken c. fejezetét.

Ha a művelt külföldi kiejti ezt a szót: magyar, a második szó, melyet kiejt, bizonyára az ő neve.¹⁾

Petőfi világirodalmi hódítását, külföldi fordítóit kiváló szakemberek ismertették. A Petőfi könyvtárban Lenkei Henrik, Kont Ignác, Baróti Lajos, Kőrösi Albin, Vikár Vera, Vikár Béla foglalkoznak sorjában Petőfi útjaival a német, francia, olasz, spanyol, angol és északi népeknél. Petőfinek a régi Magyarország népeinél való térfoglalásáról Polit Vladislava és Szegedy Rezső írtak (Petőfi a szerbeknél, Újvidék 1912; Petőfi horvát fordítása, Budapesti Szemle 1916 évf.)

Petőfi géniuszának román nyelvű hatásáról keveset, mondhatni semmit sem tud az irodalomtörténet. Pintér Jenő annyit mond, hogy ezen a nyelven is megjelent számos költeménye.²⁾ Egyébként köd ül azokon a csapásokon, ösvényeken, amelyeken a nagy költő szelleme, ha töredékekben is, e néphez is eljutott. Pedig itt is volt s ma is vannak nagyságának tolmácsolói. S amikor ezt a szerény értekezést írom, az a vágy vezet kutatásomban, hogy ismertessem azokat a fordításokat és méltatásokat, amelyek Petőfinek mintegy polgárjogot szereztek a román irodalomban. Legyen ez újabb szem, újabb adat az ő világirodalmi nagyságához.

1) Kosztolányi Dezső, Arcképecskék, Ellenzék, Kolozsvár, 1933 december 30.

2) A magyar irodalom története. Hatodik kötet, Budapest 1933. 403. l.

II. Petőfi a románoknál.

1. Az első fordítások.

Az első román Petőfi fordítások nyomait az 1870-es években találtam meg. Ezek ma már emlékek, de mint irodalom- és művelődéstörténeti adatok érdekesek.

Petőfi első román fordítói általában erdélyi emberek, akik tudnak magyarul és magyar eredetiből fordítanak. Nem áll fenn az az eset, ami az északi népeknél megállapítható, hogy gyenge átültetésű német szövegeket használnak Petőfi fordításaiknál. Azok közvetített fordítások, emezek közvetlenek. Sajnos, e közvetlen fordítások sokszor nem jobbak, mint a másodkézből jövők.

Az első román Petőfi-fordítással a *Vulcanu József* alapította, Pesten megjelenő *Familia* c. szépirodalmi és művészeti folyóirat 1872-es évének 5-ik számában találkoztam.¹⁾ A Familia Petőfi-fordítója maga Vulcanu, aki magyar irodalmi körökkel is állandó érintkezésben állott. Fordított magyarból és érdemeinek elismeréséül a Kisfaludy Társaság levelező tagjai közé választotta. Az első lefordított költemény: Fire-asiu riu... — Lennék én folyóviz....

Fire-asiu riu ce curge,
Unu periu de munte,
Care ratecesce
Intre stănce crunte:
Inse numai, dăca mandr'a
Mi s'ar face pescisioru,
Si-ar nota'n a mele unde
Sprintenu, si voiosu, usioru.

Lennék én folyóviz,
Hegyi folyam árja,
Ki darabos utját
Sziklák között járja...
De csak úgy, ha szeretöm
Kis halacska volna,
Habjaiban úszna föl s le
Vígan lubickolva.

1) Ez a folyóirat különösen azért jelentős a román irodalomban, mert hasábjain láttak először napvilágot a legnagyobb román lírikusnak, Eminescu-nak költeményei, aki egyszersmind megteremtí a már annyira szükséges költői nyelvet.

Az utolsó szakasz:

Fire-asiu noru în peteci,
Flamura strivita,
Care spre campia
Cauta obosita:
Inse numai, deca mandr'a
Mi s'ar face unu apusu,
Si spre fati'a mea palinda
Rosiu mi-ar suride 'n susu.

Lennék felhődarab,
Összetépett zászló,
A vadontáj fölött
Fáradtan megálló..
De csak úgy, ha szeretöm
Az alkonyat volna,
Búshalovány arczom körül
Pirosan ragyogna

Az elavult ízű sorokban igyekezetesség, jóakarat, az eredetihez való ragaszkodás tapasztalható. Egy becsületes műkedvelő munkája, aki elég műveltséggel és ízléssel rendelkezik ahhoz, hogy költőjét félre ne értse s agyon ne magyarázza; de másrésről annak költői ereje nélkül fordít.

A Meltzl Hugó és Brassai Sámuel szerkesztette Összehasonlító Irodalomtörténeti Lapok (Acta Comparationis Litterarum Universarum) 1877 június 30-iki számában, a „Petőfi polyglotte” rovatban a „Reszket a bokor, mert...” párhuzamos román-olasz fordítása áll. Az előbbi *dr. Szilasi Gergely* ültette át románra, az utóbbi fordítást *Cassone József* végezte. A Budapesten, 1909-ben megjelent Petőfi Almanach számára *Ionescu Melánia* szintén lefordította ezt a költeményt. A két román fordítás párhuzamba állítva így szól:

Szilasi: Tremura rugulu, cá...

Tremura rugulu, ca
Sborá 'n elu pasere.
Sufletu-mi tremura,
Cáci vini in mintea mea;
In minte mi-venisi,
Copila micute',
'N lumea est' mare tu
Cea mai mare margé.

E plina Dunarea,
Dór' va sî esundá;
Sî 'n anima-mi abîá
Incape patim'a.
Rosa, iubesci-me?
Io te iubesc de totu:
Tat'a mum'a-ti nu potu
Se te-ame mai cu focu.

Ionescu: Tremură tufişul...

Tremură tufişul
Sub sbor de păşărea,
Tremură-mi sufletul
La amintirea ta
Mi-ai vinit în minte
Mică fetişoră,
Tu în lumea mare
Mal scumpă comoră.

Plină e Dunărea
Stă să şi disunde,
Si-'n sinu mi deabea
Sîmţul mai petrunde.
Jubeşti-me scumpă?
Eu pe tine forte,
Chiar mama, tatăl teu
Mai mult nu te póte.

Candu convenisemu, sciu
 Ca sinceru me iubiái.
 Era cardu vér'a atunci,
 Acum'a iérna grea-i.
 De nu me mai ami, te
 Binecuvente dieu;
 Mii de ori inse, de
 Mai sum amatulu teu.

Când eram l'olaltă
 Mai iubit, știu bine.
 Era vară caldă,
 Nu iarnă pustie
 De nu ți-s drag, — cerul
 Te-'lduiască! De m'-adori
 Bine—Te--cuvinte
 De o mie de ori!

Az első fordítást jellemzi az elavultság: szinte át kell írunk a szöveget mai nyelvre; aztán a latinizáló irányzat, a helyesírás ingatagsága, a mesterkéltség, ma már nem használt szavak. Sántít a fordítás, amikor a múltat jelennei fordítja:

»Reszket a lelkem, mert
 Eszembe jutottál«.

»Sufletu-mi tremura,
 Căci vini în mintea mea«.

A következő sorokban már múlt időt használ, mint az eredeti. Hütlenség szóról szóra fordítani azt, hogy:

»Szeretsz rózsaszálam?“
 »Az isten áldjon meg“.

»Rosa, iubesci-me?“, vagy
 „Binecuvinte dieu“.

A szív kifejezésére a vulgaris latin „anima“-ját használja; Ionescu M. „sînu“-val fordítja, ami helyénvalóbb. A szeretni igét kétszer is „ama“-val fordítja. Tudjuk, hogy ezt az igét a homonimia eltüntette a nyelvből, mert habeo' am, amo' am s helyette a szláv „iubi“ igét vette fel. Ionescu Melánia ezt használja. Mesterkéltén hangzik ebben a népdalszerű költeményben „Mikor együtt voltunk“ kifejezést úgy fordítani: „Candu convenisemu“. Sokkal természetesebb, amint Ionescu M. mondja: „Când eram l'olaltă“. A vagyok segédigét a latin „sum“-mal fordítja. Petőfi ama sorainál

»Szívemben is alig
 Fér meg az indulat«.

Ionescu M. nem találja meg a megfelelő igét; Szilasi jobban fordítja:

»Si-'n sînu-mi deabea
 Sîmțul mai petrunde«.

»Sî 'n anima-mi abiá
 Incape patim'a«.

Ionescu M. fordítása közelebb áll hozzánk, de ez nem jelenti még azt, hogy mint sikerült fordítást könyveljük el.

Vulcanu Familia-jában van egy Petőfi fordítás *Macedonschi A. Sándor-tól*, a folyóirat 1877-es évfolyamának 46-ik számában. Macedonschi „Ez a világ milyen nagy...” című ismert Petőfi költeményt ülteti át románra a következőképpen:

Lumea acést'a...

Lumea acésta câtu e de mare
Si câtu de mica esti scump'a mea:
Déc'ai respunde l'a mea 'nfocare,
Nu te-asiau dá, crudo, în schimbu pe ea!

Tu esti lumina și eu sunt umbra...
Déc'ai vré' înse a contopi
Fati'a-ti purpura cu fati'a-mi sumbra,
Sórele 'n fatia-mi ar resari!

Oh! în josu pléca-ti a ta privire,
Pentru cá-mi arde sufletulu meu!
Séu nu; în lipsa d'a ta iubire,
Lasa-lu sé arda, arde-lu mereu!

Petőfinek ez a költeménye is bizonyosága annak, hogy lelke össze volt forrva a néppel, költészete a népdallal, hogy sokszor tulajdon érzéseit is népdali formába öntötte ki. Hatalmában volt a nép érzülete, gondolkozás módja, nyelve. Szaggatottsága nem az eszmében, hanem a hangnem a hangulatban talál egységet. Macedonschi nem nagyon találja el a népi hangulatnak közvetlenségét, érzelmi egységét. Az első szakasz két utolsó sorát úgy fordítja, hogy „ha lelkesedésemre válaszolnál, ó kegyetlen, nem adnálak érte cserébe”. (t. i. a világért). Szürke soraiban megtoldja Petőfi elgondolását azzal, hogy kedvesét kegyetlennek nevezi. A második szakasz első sorában a nappal s az éjjel fogalmát fölcseréli a világosság és árnyék fogalmával. A második sort nem fordítja. Ezzel szemben a két utolsó sort három sorban adja, hogy az iménti hiányt helyrepótolja. Nem beszél összeolvadó szívekről, mint Petőfi, hanem a kedves bíbor arcáról s a saját komor arcáról, amelyek ha

eggyé válnának, a nap ott kelne fel az arcán. Szóval Petőfi ezen sorainak képe;

»Te vagy a nap, én az éjjel
Teljes teli sötétséggel;
Ha szívünk összeolvadna
Rám be szép hajnal hasadna!«

egészen megváltozik Macedonschinál. S a változtatás egyáltalán nem előnyös. Macedonschi megváltoztatja vers rímelését is: páros rím helyett keresztrímet alkalmaz.

A régebbi fordítók önkényes hajlamainak igazolására csak még egy Petőfi költeményfordítást akarok megemlíteni: a Familia 1879-es évfolyamának 69. számában *Nilvanu Miklós* „Misera plebs contribuens“ című politikai célzattal készült fordítását. Ez nem más, mint Petőfi. „A nép nevében“ című költeményének románra való szabad átdolgozása. A jobbagság türehtetlen állapotának rajza s felszabadításának heves követelése e költemény. Dózsa szellemét idézi föl s új jobbagyi forradalommal fenyegetőzik. Nilvanu a nyolc soros strófákból négy soros versszakokat szerkeszt. Az első így hangzik:

»Mângaişti poporul pâna înca cere,
Căci deca poporul s'a înfuriatu,
El nu se mai róga, ci ie cu putere ..
Precum sub Georgiu Dósa s'a mai întâmplatu«.

Az utolsó szakaszt, amely Petőfinél ugyanaz, mint az első, így magyarázza:

»E dreptu că pe Dósa l'ati învinsu a-l pune
În tronul ferbinte şi a-l nimici;
Dar spiritui-ageru multa stricaţiune
Ve mai póte face, de va isbucni!«...

Aki ezt fordította — úgy érezzük — nem volt költő.

Az első költemény fordítások között emlékezünk meg *Oprisiu György*, temesvári távírdaigazgatónak a Budapesten megjelenő Viitorul c. lap tárcarovatában, 1885 február 13—25 számában megjelent 5 fordítási kísérletéről, amelyeket Petőfiről szóló előadásához szemelvényképen választott ki. Ezek: Husarul (A huszár), Tocmeala (Alkú), Cântec patriotic (Honfidal), Socia socióra (Feleségek felesége), Un

cuget mult m'a superat... (Egy gondolat bánt engemet...) E költemények átültetése gyenge. Érezzük, hogy Oprisiu nem volt költő, de nála nem is ezt veszük számba, hanem megértő, jó akaratú lelkét, amellyel Petőfi nagy neve hirdetésének a szolgálatába állott. Példának álljon itt az Alkú.

Tocmeala.

Mei ciobane, seracutiu de tine!
Ici e pung'a, ia-o, tiene-o bine,
Vreu se-ti cumper tóta calici'-a ta,
De-mi vei dá de-asupra pe draguti'a ta.

»Déca acést'a punga-ar fi arvuna,
Cá bacsisu inca o suma buna,
Si de-asupra lumea intréga de mi-ai dá:
Totusi nu m'a-si desparti de mandr'a mea«.

Te juhász, te szegényke! Itt az erszény, vedd el, fogd meg jól, Meg akarom venni egész szegénységedet, Ha azon felül ideadod a szeretődöt. — Ha ez az erszény foglaló volna, Ha a borralaló még egy jókora összeg, És azon felül ideadnád az egész világot: Mégsem válnék el a szeretőmtől.

Elavult, erőtlen beszéd ez.

Az Egy gondolat bánt engemet... fordításában még ennyire sem tudja Oprisiu Petőfit megközelíteni. A rab-szódíus költemény címét úgy fordítja: „Un cuget mult m'a superat...” (Egy gondolat nagyon bántott). A jelent helytelenül és indokolatlanul a multtal cseréli fel.

E két sort: »Elfogyni lassan, mint a gyertyaszál,
Mely elhagyott, üres szobában áll«.

így fordítja: »Se trec, cá si o facia incetusiul,
Ce arde intr'un parasit castel«.

(Úgy múljak el, mint *egy fáklya lassacsán*, mely elhagyott *kastélyban ég*).

Érdekesen fogja fel a fát, melyen villám füt keresztül: *tőlgya* legyen s villám pusztítson el. (Goga *fenyőfát* fordít). Amikor pedig a leigázott nép mindenünnen síkra lép piros zászló alatt (pirosuló arccal — kihagyva), jelszava nem: „Világszabadság!“, mint az eredetiben, hanem egy

hosszu, esetlen mondat: „Sclavia cruda péra, fia infranta!“ (A kegyetlen rabszolgaság vesszen, legyen megsemmisítve!)

Oprisiu aztán egyesíti az összes népeket a szabadság és testvériség nevében, (amit Petőfinél így nem találunk meg), hogy a zsarnokkal kegyetlenül megütközzenek.

E sort: „S ott hagyjanak engemet összetiporva!“, két sorban így fordítja:

»Doresc atunci se fiu nimicit,
Cadavru-mi se fie zdranțit, bucațit!«

(Kivánom akkor, hogy megsemmisítsenek, holttestemet szaggassák darabokra!) A holttestnek ilyen darabokra szaggatása undort keltő.

Nem fordítja a nagy temetési napot, hol ünnepélyes, lassú gyászzene bűg és fátyolos zászlók lengenek. Csak annyit mond a végén, hogy minden ember testvére, aki meghal a szabadságért.

2. Az Ungaria fordításai.

A kolozsvári magyar egyetem román nyelvi tanára, Moldovan Gergely, az 1890-es években folyóiratot szerkesztett Ungaria címen. Nem célunk a folyóiratot jellemezni. Elég, ha röviden annyit említünk meg róla, hogy nem nagyon magas színvonalú, sokszor lazán szerkesztett sajtótermék volt e folyóirat.

A felszínességtől nem mentesek a fordítások sem, sőt talán ezekben látszik meg leginkább a műgond hiánya. Két fordító is van, akik számos olyan fordítást közölnek, amelyek nem hogy hasznára váltak volna a Petőfi-kultusznak, de ártottak neki, mert valótlan megvilágításba helyezték azt, akitől fordították. Az Ungariában, az 1893–1898-as évek között megjelent 45 költeményfordítás szerzői: *Pituc Béla és Pap (máskor Pop) C János* Nehány fordítás *R. d. a.* jelzésű. A fordítások: Az 1893. ik évfolyam 31. ik oldalán: Tu ești, tu ești. — Te vagy, te vagy..., Domnul Paul Pató — Pató Pál úr A 468. ik oldalon: Te iubesc draguță — Szeretlek kedvesem, leaga cea de tintă — A tintás üveg, Sună jalnic hora morții - Temetésre szól az ének, Steagul părăsit — Az elhagyott zászló, Precăt e lumea de mare — Ez

a világ amilyen nagy, Plan nerealizat — Füstbe ment terv,
Pe Dunăre — A Dunán.

Az 1894-ik évfolyam 27-ik oldalán:

Viață sau moarte — Élet, vagy halál, Județul — Az ítélet. A 127-ik és 128-ik oldalon: Cătră Primăvară — A tavaszhoz, Te-am gustat plăcere dulce — Édes öröm ittalak már, Me'ntrebi: te iubesc eu oare?... — Kérdezd: szeretlek-e?. A 162-ik oldalon: Oare visăz...? — Álmodom-e?, Nefericit fui — Boldogtalan voltam, Mort în viață... — Élő halott..., Viață-moarte — Élet-halál, Prima'mi rolă — Első szerepem, În pustie — Vadonban, Fug și umblă mulți prin pădurea verde — Járnak, kelnek sokan zöld erdőben, Oare ce curge colo pe câmpie... — Mi folyt ott a mezőn? Bucatele is coapte — Érik a gabona, Cântă la înmormântare — Temetésre szól az ének.

A 164-ik oldalon: Florie — A virágok, Omul — Az ember. A 203-ik oldalon: Prinsoneriul — A rab, Sabie și lanț — Kard és lánc. A 361-ik oldalon: Leul prinsoner — A rab oroszlan, Pădurița pasări are — Az erdőnek madara van, Tufa cătră vifor — A bokor a viharhoz, Din depărtare — Távolból. Az 1895-ik évfolyam 206-ik oldalán: Sus maghiare — Nemzeti dal, Visez zile fioroase... — Véres napokról álmodom. A 225-ik oldalon: Cum să te numesc?... — Minek nevezzelek. A 248-ik oldalon: Statua restornată — A ledőlt szobor. A 304-ik oldalon: Dumnezeul Ungurilor — A magyarok Istene.

Az 1896-ik évfolyam 17-ik oldalán: Săcuii — A székelyek. A 216-ik oldalon: Cântec patriotic — Honfidal, Norii — A felhők. Az 1897-ik évfolyam 128-ik oldalán: Eată toamna, e aci eară... — Itt van az ősz, itt van újra. A 336-ik oldalon: Nu mă duc eu de-aici... — Nem megyek én innen sehova. A 352-ik oldalon: Să scaldă raza lunei... — Fürdik a holdvilág.

Az 1898-ik évfolyam 53-ik és 359-ik oldalán: Ion Viteazul — János Vitéz, 5 éneknyi szemelvény, Răsună cântecul de jale — Temetésre szól az ének.

Amint láthatjuk, Petőfi költészetének egész csokra. Egy pár jellemző fordítás megvizsgálása elegendő ahhoz, hogy képet alkothassunk magunknak a végzett munka minőségéről.

A „Te vagy, te vagy barna kis lány...” utolsó szakaszát így találjuk meg Pítuc-nál:

»Au emigrat paserile lăsând
Câmpurile veștezite,
Hăi, dacă mi-aș putea părăsi
Și eu țara supărării mele!

»Elszállott már a madár a
Hervadt őszi tájról,
Hejh, ha én is kiszállhatnék
Búmnak országából!

Dar nu pot merge nicăiri, că
Supărarea mea e atât de mare,
Atât de mare ca iubirea-mi,
Și iubirea-mi
O, acea e infinită!«

Nem szállhatok, mert bűm oly
[nagy,
Oly nagy, mint szerelmem,
És szerelmem... és szerelmem...
Oh ez véghetetlen!«

Erőtlén, egyhangú sorok; oda van az eredetinek minden bája, hangulata. Prózában is el lehetett volna mondani így. Az elszálló madárnak az „emigra”-val kifejezése elveszi a költemény népdalos jellegét. (Eminescu a madarak költözését „a trece”, „a se duce” igékkel fejezi ki. Pl. Ce te legeni condrule c. versében). A „hervadt őszi tájat” egyszerűen „câmpurile veștezite”-nek tolmácsolja.

Hasonlóan gyenge fordítás a „Pató Pál úr” is. „Túl az Óperencián”, ezt úgy fordítja: „Din colo de marea Operențiacă”. Mesterkelt, egyéni alkotású szó. A fordító túl teszi magát a verselés minden szabályán s verssoraiban ilyen rövidítéseket enged meg: Dl (Domnul), Dumnezeu (Dumnezeu). Kezdetleges próza ez a vers is. Helytelenül írott szó: magyar. A költemény lelke hiányzik. Csak élettelen váza van előttünk.

Ferenczi Zoltán szerint a Júliához írt versek között legforróbb a Szeretlek kedvesem című dithyrambikus rajongás. A költő zászlóját elhelyezik s feleségétől egyidőre elszakad. Midőn ezt a költő megírja feleségének, Júlia szemrehányó levéllel válaszol, hogy őt el tudja hagyni, még messzebbre megy s hogy már nem szereti. Erre válasz e költemény. A fordítás nem adja vissza Petőfi forró rajongását. A fordító nem tud Petőfi szárnyával repülni. Szegett szárnyú próbálgató. Például:

»Te iubesc vială
Ori tristă când ești,
Când storci lacrimioare,
Ori lin când zimbești.

»Szeretlek, ha örülsz
És ha búbanat bánt,
Szeretem mosolyod
S könnyeid egyaránt,

Virtuțile tale
De dragi mângăeri,
Le privesc o formă
Cu a tale scăderi«.

Szeretem erényid
Tiszta sugárzását,
Szeretem hibáid
Napfogyatkozását«.

Milyen rossz a első sor fordítása: „Te iubesc vială“. Mennyi művészettel adja Petőfi a bánatot: „búbánat bánt.“ Csupa ú, csupa á ez az alliterációs kifejezés. Mint amikor mélyvízű tó csendjét megbolygatja egy beledobott kő — olyan a dobbanása. Pitucnál egyszerű, hatástalan mondattá zsugorodik össze e nagyszerű dinamika. Vagy hol maradt az a gyönyörű hasonlat, amely napsugárhoz hasonlítja a kedves tisztaságát s napfogyatkozáshoz annak hibáit? Eltűnik, megsemmisül a harmadosztályú fordítás gyöngeségében. Nincs napsugár, nincs napfogyatkozás.

A fordító hétköznapiságára, tucadmunkájára legjellemzőbb azonban „A tintás üveg“ genreképének fordítása. Már a cím lefordítása nélkülöz minden komolyságot, minden irodalmiságot: „leaga cea de tintă“. E költemény fordítása a maga kétköznapi, szintelen nyelvével, erőtlenségével, tájszólásaival, kifejezéseivel teljesen élvezhetetlenné válik. Bukaresti ember nem is értené meg. A fordítás kompromittálja Petőfit. Visszásságáért érdemes a maga egészében megismerni.

»Când Megyeri umbla 'n țară
(Cine nu ști de-a lui nume?)
Ca teatralist, plăcate
Scrie și el, rele, bune
Pentru care
Lucru 'mi pare,
Cinci zloți leafă a căpătat
Zic, cinci zloți a câștigat.

Megyeri bani ca și pleava
Avea, deci vial sărea,
Szentpéterei 'l înfrunta,
Dar el nici habar n'avea!
Magă-i zice:
»Măi, Kari voinice,
Grigi că de rău poți să dai,
Zic, ceva baiu poți să ai!«

Să aibă deci cu ce scrie
Ântăiu tintă-și cumpăra,
Și apoi ieaga cea de tintă
Sciți că unde o băga?
Vă spun drept,
Că 'ndărept
În busdunar la roc pusă,
Zic ieaga 'n roc și-o adusă

Așa a fost, că-i cursă tinta
Din ieagă cum tot sărea,
Și pre al său roc Megyeri trist
Un petec mare privea.
Și el năcăjit
Cătă ce-a pățit,
Căci n'avea alt roc de loc,
Zic n'avea numai un roc.

Ce-i mult: rocul fiind galbăn,	Pentru a lui vină
Petecul se vedea tare.	El rocul și l'a purtat,
»L'aș țipa — zice el — dar n'am	Până de tot s'a stricat,
Altul roc în lumea mare«.	Zic până s'a sfârțicat.
Din asta pricină	

Hibás, vagy nem használatos szavak és kifejezések, tájszavak hemzségnek: plăcate (placarde), ști (știe), zloți (florini), zic (zic), tintă (cerneală), ieagă (sticlă), busdunar (buzunar), pusă (imperf. puse), adusă (imperf. aduse), cursă (imperf. curse; cursă csapdát jelent).

Megyeri bani ca și pleava avea, deci vial sărea (S hogy pénzre tett szert, lett Megyeri víg, s hazafelé, menvén ugrándozik), Magă-i zice (hiába inti őt), Ceva baiu poți să ai (kedved majd követendi gyász), L'aș țipa (eldobnám)

A Temetésre szól az ének három változatban is megvan az Ungaria-ban: Sună jalnic hora morții..., Cântă la înmormântare..., Răsună cântecul de jale... A fordítók kezén valóban temetési siralommmá válik e költemény, amely egyébként mintája az igazi dalnak, egy sóhaj, egy könny a szemben. Mind a három erőtlen dadogás az eredetihez képest.

A Mi foly ott a mezőn... népies jellegű, gyönyörű gondolatpárhuzamú, három szakaszos verset Pop két megnyújtott szakaszban, összevonva fordítja. Mégpedig így:

Oare ce curge colo pre câmpie...

Oare ce curge, colo pre câmpia?
 Apa ca cristalul, a unui părau!
 Dar pre cea dalb'a »mândrei« mele față?
 Lacrime, ca valul, părerii de râu!

Curgă păraul, din a sale spume
 În câmpia verde »rosă« răsare;
 Dar lacrima — copilă — de curge
 Îți duce din față-ți frumoasăle rosă.

(Vajjon mi foly ott a mezőn? Egy pataknak vize, mely olyan, mint a kristály! Hát a szeretőm fehér arcán? Könnyek, mint az áradat, a bánatái! Folyjon a patak, habjaiból a zöld mezőn rózsá fakad; de könnyed — leányka — ha folyik, elviszi arcodról a szép rózsákat).

Még prózának is gyarló e fordítás.

Értekezésünk rendjén még lesz alkalmunk Ungaria fordítást látni más fordításokkal párhuzamosan. Itt nem szükség a seregszemlét folytatnunk ahhoz, hogy leszűrjük a tanulságot: e fordítások nem tartoznak a sikerültek közé.¹⁾

Az Ungaria hivatása a román-magyar irodalmi, nyelvészeti és általában szellemi kapcsolatok ápolása és fejlesztése volt. Sajnos, amint a későbbi kor kritikájából megállapítható, fáradozása nem sok sikerrel járt. Egyrészt talán azért, mert nélkülözte a komoly, tudományos színvonalat, másrészt mert nem volt rokonszenves a módszer, amellyel elveit megvalósítani akarta.

3. Iosif Oktávián István.

Petőfi első művészi fordítója, Iosif Oktávián István, brassói gimnáziumi igazgató fia (1875–1913). Iosif a szelid bánat, a letompított fájdalmak művészi, gondos szavú éneke. Költészete nem gondolati, hanem csupa érzés, meleg átható érzés. Eredeti költészetével egyforma értékűek műfordításai. Érdekes megállapítanunk, hogy Petőfi költészetéből a fájdalmas színezetű, a megrázó társadalmi nyomort s a gyöngéd, mély gyermeki szeretetet tárgyaló művek hatották meg legjobban az élet e mostohán kezelt fiát. Petőfi ilyen tárgyú költeményeit fordította sok hivatottsággal. Ezek közül különösen sikerült Az apostol.

Petőfi, akinek költeményeit otthon, Brassóban ismeri és szereti meg s méginkább a nagyszebeni magyar állami főgimnáziumban, Iosif számára azt a mestert jelenti, akihez kezdő költő korában iskolába jár s aki bevezeti őt a költészetbe. A fiatal költő Petőfin keresztül szerez magának irodalmi nevet, hiszen első munkája egy Petőfi-fordítás-gyűjtemény.²⁾ Petőfi az a lángész, akit magának kiválaszt azért, hogy először tárja fel előtte egy gazdag és válto-

1) Az Ungariában életrajz is jelent meg Petőfiről, 1891-es első évfolyamban, Arany és Tompa életrajza között. Az 1897-es évfolyamban Lyka Károly másfél oldalos méltatást közöl Petőfiről, Pop I. pedig Széchy Károlynak a forradalom utáni magyar líráról szóló értekezését fordítja le az 1898-as évfolyamban. Ez a líra tudvalevőleg nagyrészt Petőfi-utánzás volt.

2) Poezii alese, Traduceri libere în versuri, Bibl. de popularizare, Craiova 1896. A román bibliográfiák tévesen keltezik e könyvecskét 1897-ből. Így Adamescu is, aki a kiadás évét felcseréli Az apostol fordításának megjelenési idejével.

zatos emberi érzés — és gondolatvilág sokszínűségét, költői megjelenítését. Petőfitől tanul keresetlenséget, egyszerűséget, tartalmas rövidséget, formát.

Iosif a vele rokonlelkű költőnek a fordítását „*Ez a világ, a milyen nagy...*“ c. költeménnyel vezeti be, az Adevărul lap 1893 évének január 4-iki számában: „Cât e lumea a.“ (3. o.) Minthogy itten nem tud végleges formát találni fordítása számára, a Poezii alese gyűjteményben új ruhába öltözteti: „*Strofe*“. Általánosítja címét és elhagyja az utolsó szakaszt.

Irodalmi keresztséget azonban a Vlahuță Sándor és dr. Ureche szerkesztésében megjelenő „Viața“ folyóiratban nyer. Az alig 18 éves költő a „Szerelmek rózsafája“ című, 5 szakaszos költeményt fordítja le: „Dacă vine primăvara“ (1893. 4.) címen. Iosif érezte, hogy fordításának ritmusa sántít, azért ezt későbbi fordításai között nem közli.

A kétszeresen művész ifjú, aki költő és fordító is volt, szorgalmas munkása lesz a Viața folyóiratnak. Egy Petőfi életrajzot is ígér, amellyel azonban adós maradt. (Viața, 1894, I. 16. 4. o.) Ugyanott fordítja le prózában Petőfi: „Az örült“-jét — Smintitul. A Viața szerkesztői nem is késnek a fiatal fordító megdicsééréseivel, amikor megállapítják, hogy fordításait eredetiből végzi és a művelt fordító, aki maga is művész, nem csupán gondolati hűségre törekszik, hanem technikaira is s a költő belső átérzésére is, amennyire csak teheti.

Burdujanu Maxim Iosifról írt életrajzi adalékában megjegyzi: „Ne feledjük azt, hogy ez a fordító, „aki maga is művész“, 19 éves sem volt s hogy fenti értékelése Vlahuță-tól származik.“¹⁾

Fordításainak rendjén a Múlándóság — Zădărnicie — következik, amely először a buzău-i Gazeta Săteanului c. lap 1894 április 17-iki számában lát napvilágot, másodszor pedig az 1896-os gyűjteményben.

E Craiovában megjelent könyvecske, amely ma már unikum számba megy s amelyet a Român Akadémia könyvtárában olvastam, 31 Petőfi költeményt tartalmaz, a címlap

1) O piatră pentru adevăratul monument al lui Șt. O. Iosif, Țara Bârsei, 1932 január—február, 36. l.

szerint szabad fordításban. Jelentős határkö, a román Petőfi kultusz történetében. Kezdetét jelenti a Petőfire irányuló, fokozottabb figyelésnek. Hivatott és költői tehetséggel bíró egyének veszik kezükbe a tollat, hogy a megjelölt úton haladva, hasonló fordításokkal gazdagítsák Petőfi román nyelvű irodalmát. Hogy mást ne említsünk, elég Stoica-ra és Soricura hivatkoznunk.

Petőfi közismert jó arcképe után, a bevezetőben Iosif kijelenti, hogy hálátlan munka a fordítás, amit végez, de hiszi, hogy nem éppen jelentéktelen. A magyaroknak szép irodalmuk van, amelynek hírneve eljutott Franciaországig, míg a románoknál egészen el van hanyagolva. Ez a főök, amely arra készítette, hogy a magyar költészet irodalmából egy részt románra fordítson s ezt a legnagyobb magyar lírikussal, Petőfivel kezdí.

A lefordított költemények a következők: *Departé — Távolból, Mugur, mugur, mugurel ... — Szülőföldemen, Clopotele trist vibrează — Temetésre szól az ének, Doliu — Így is jó, Nobil — A nemes, E toamnă — A letarlott..., Husarii — Tolvaj huszár, Eroii în zdrențe — Rongyos vitézek, Un vis — Szeretek én..., Stelelor — Már sokszor énekeltem..., Zădărnice — Mulandóság, Un înțelept odinioară — Egy bölcs hajdan..., Măreața noapte — Főnséges éj!, Rozele se scutur' moarte — Hull a levél a virágról..., La marginea satului — Falu végén kurta kocsmá..., Pastel — Van a nagy alföldön csárda sok, Cântecul — A dal, Să bem — Igyunk!, Sunt catană — Katona vagyok én, Mormântul meu — Sírom, Intîiul rol — Első szerepem, Strofe — Ez a világ, amilyen nagy..., S'a revărsat riul — Kicsapott a folyó, Dumnezeu n'o să mă bată — Nem ver meg engem az Isten..., Noapte — Éjjel, Dimineața, zi de toamnă — Kellemetlen őszi reggel, Planuri de prisos — Füstbe ment terv, Intîia mea iubire — Első szerelem, Apă beu! — Vízet iszom, Bătrînul — Az öreg ur, Luntrașul — Szilaj Pista.*

E fordítások között van egészen érett alkotás is, mint például a *Távolból, A nemes, Hull a levél a virágról, Füstbe ment terv*, de jórészen érzik a kezdőnek nem egészen biztos keze. Iosif is érezte azt, hogy 21 éves korá-

ban (1896) nem mindig adhatott végérvényesen befejezett alkotásokat s fordításaihoz visszatért azért, hogy javítson rajtok, tökéletesebbé tegye azokat. A fordító változtatását, javítását legjobban láttatja. A letarlott című költemény, amelynek tökéletesebb változatát Az apostol utáni költeményekben közli. Ott alkalmunk lesz a két fordítást egymás mellett látni

Iosif időrendben második műve szintén Petőfiből való: *Az apostol* fordítása. Iosif Az apostol fordítása Bukarestben, 1897-ben jelenik meg először néhány más költemény kíséretében. Alexics György a Budapesti Szemle 93. kötetének 143-ik oldalától a 148-ig (1898) ismertetést közöl e fordításáról.¹⁾ Itt a következőket mondja:

Petőfi lángelméje egy új népet hódított meg s megvallom, jól esik mondanom, hogy a románság az. Oly kevés magyar dolog látott napvilágot román fordításban, hogy hamarjában alig tudnék egy-kettőt felsorolni. Ez a hiba különben megfordítva is áll; pedig nekünk, akik annyi század óta jóban és rosszban élünk egymással és egymás mellett, első kötelességünk volna alaposan megismerkednünk. Ez a kis könyvecske, mely a minap jelent meg, reméljük, előhírnöke annak az egyengető útnak, melyen keresztül kell közelednünk egymáshoz. Okosan volt megválasztva, hogy éppen Petőfit adták a románoknak s dicséretet érdemel, aki ezt tette, mert igazi költői tehetséggel ültette románra Petőfi néhány versét.

Az apostolra csak annyit jegyzek meg, hogy az általában sikerült fordítás. Nyelve tősgyökeres román, mintha a fordító is érezte volna, hogy aki Petőfi költészetét át akarja ültetni, annak nem szabad a latinos nyelvújításhoz szegődnie.

Második kiadása 1908-ban jelenik meg. A ma kézenforgó kiadás: Alexandru Petőffi (sic!) *Apostolul și alte poezii*²⁾ hiányos. Elmaradt Petőfi arcképe, bevezető életrajza és a végén közölt hat költemény: Soare lui — A naphoz, I-ăș spune... — Elmondanám..., In tindă am intrat... — Befor-

1) Alexandru Petőfi *Apostolul și alte poezii*, traduceri de Șt. O. Iosif Bukarest, C. Müller, 1897.

2) Editura Librăriei „Universala” Alcalay & C. Biblioteca pentru toți, nr. 99.

dultam a konyhára..., Am stat lângă mormânt... — Álltam sírhalma mellett..., Toamnă... — A letarlott..., Iubitei — Voltak sokkal jelesebbek...

Az apostol fordítása nem tartozik a legszerencsésebb választások közé, mert ebből a túlozó költeményből, amelyet francia, olasz, angol, vagy bármely más nemzetiségű költő megírhatott volna, teljesen hiányzik a magyar nemzeti élet és jelleg, melynek pedig Petőfi megtestesülése. Másrészt Az apostolban megtaláljuk képzeletének merész szárnyalását, gondolkozásmódját, a leírások szépségét, érzelmeinek széles skáláját, a mély elkeseredés és gyűlölet mellett a szinte gyermeki érzékenyülést. Petőfi a legtöbbet Az apostolba öntött saját egyéniségéből, mert a költemény hőisében önmagát rajzolta.

Iosif Apostolát a műgond jellemzi, mint többi munkáit is általában. Érezzük, hogy költeményéhez sokszor visszatért, javítgatta, szépítette, cizellálta. Ragaszkodik az eredetihez s mégsem szolgál munkát végez. Fordítása finom művészet. Vannak azonban olyan sajátos, nyelvi kifejezések, amelyek nem érvényesülhetnek a románban. Például a második részben az apa azt mondja a fiának:

»Várj holnapig, kedves kicsiny fiam,
Várj holnapig, holnap kapsz kenyeret,
Kakastejjel sült fehér cipót«.

Iosif: »Așteaptă până mâine, draguță,
Așteaptă până mâine, că mâine
Ți-oi da eu pâine albă, caldă«.

A kakastejjel sült fehér cipót nem mindenütt sütik. Ugyanígy a „Van a nagy alföldön csárda sok ..“ című költeményben, amelyet Iosif Pastel címen ad, a Betekints csárdát csupán „ciardă veche“-vel tudja fordítani.

Iosif tud változatos lenni. Például az „öreg banya“-nak számtalan variációját találjuk: babornită urită, bătrână zgriptoroaică, strigoaica cea bătrână, scorpia bătrână.

Petőfi fájdalmas lelkesedésű sorai, amelyekben a rab elvesztett hitveséért szembeszáll magával az Istennel (XVII. rész), Iosifnál is megtalálják erőteljes kifejezésüket:

„Te voltál célja életemnek,
Te általad s te érted életem,

Szerelem istenasszonya,
Te egy magad voltál valóság,
A többi? az emberiség, szabadság,
Ez mind üres szó, pusztá ábránd,
Melyért bolondok küzdenek.
Te egy magad voltál valóság,
Szerelem istenasszonya!
És én örökre elvesztettelek!"

Iosit: „Tu ai fost țința vieței mele,
Căci pentru tine și prin tine am trăit,
Femeie-Dumnezeu!
Tu singură ai fost în adevăr;
Și cealaltă? omenire, libertate,
Tot vorbe goale, fantazii deșarte,
Nebuni sunt cei ce luptă pentru ele!
Tu singură ai fost în adevăr,
Femeie-Dumnezeu!
Și eu de-apururi te-am pierdut!"

A letarlott... című költemény fordításának két változata a következő:

E toamnă...

E toamnă; negura plutește
Pe plaiu pustiu, posomorît,
Precum plutește amintirea
Pe sufletul meu amărit.

Ci soarele voios se 'nalță
Și rupe-a negurei perdea,
Iar tu, cu față zîmbitoare
Înseninezi inima mea.

Dar, dragă, nu gonî tu ceața
Cum face soarele, anume
Ca să arate tot pustiul
Și jalea, ce domnesc în lume...

(Poezii alese).

Toamnă...

Pe plaiu pustiu și noroios
Atárnă trist ceața de toamnă.
Spre vremurile din trecut
A jale inima mă 'ndeamnă...

Lumina soarelui se urcă
Și 'mparte a negurei perdea...
Tot astfel cu un zâmbet numai,
Tu luminezi inima mea.

Dar tu nu fă ca mândrul soare
Ce rupe negura anume
Ca să se vadă și mai bine
Pustiul ce domnește 'n lume..

(Apostolul).

Iosif Petőfi fordításainak harmadik lelőhelye a Tálmlá-ciri című gyűjtemény¹⁾, amelyben a világirodalom nagy költőiből ad fordításokat. A legtöbb verssel Heine (összesen 61-el), aztán Petőfi (13-al) szerepel. A Petőfi versekből csak a *Profeție* — *Jövendőlés új*; a többi: *Departe*,

1) București, Minerva 1909.

Mugur, mugur, mugurel, Husarii, Eroii în zdrențe, Un vis, Stelelor, Zădărnice, La marginea satului, Pastel, Sunt catană, Râul, Planuri de prisos megvan az 1896-os gyűjteményben.

A Jövendőlés első szakasza azt mondja, hogy álmainkat éjente festi égi kéz. A fordítás csak annyit mond, hogy álmainkat a Mindentudó küldi. A fordító kénytelen halványítani az eredetit, kénytelen elvenni az eredeti szépségéből. De igyekszik kárpótlást nyújtani még ugyanabban a szakaszban, amikor azt mondja, hogy az álom *bűvös ablak*, melyen át a *jövő mosolyog* ránk. Petőfinél az álom ablak, melyen által lelkünk szeme jövőbe néz. Ugyanígy a második és harmadik szakaszban, ahol a fordító azt mondja: Álmodtam én is egy álmot, szeretett anyám, egy szép álmot.. Megfejtet-e nekem? Azt álmodtam az éjjel, hogy szárnyaim nővének és azokon az örökkévalóságba repültem!

Petőfi: Anyám, álmodtam én is egyet, nem fejtetted meg, mit jelent? Szárnyaim nővének s átrepültem a levegőt, a végtelent.

A fordító: Fiam, te, életem világa! Lelkemnek szelid hajnalcsillaga! Légy vidám, örülj, mert Isten hosszú életet ígér. Petőfi: Fiacskám, lelkem drága napja, napomnak fénye! Örvendezz; hosszúra nyújtja életed Isten, álmodnak boldog titka ez.

Az utolsó, jólismert szakaszt, amely a jóslatot tartalmazza, Iosif így fordítja: Nem hazudik, anyám, az álom, soha. A sírgödörhöz csak a poromat kíséred el, de a költő neve él és élni fog mindég — mindörökkön örökké.

A műfordító — amint látjuk — sem teljesen ugyanazt, sem teljesen ugyanúgy nem tudja mondani, mint az eredeti. De igyekszik ott, ahol lehet helyrehozni a fordítás halványságát, eltávolodását. Sajnos, nem mindenütt tudta ezt megtenni s e gyöngeségét nem hiába bírálta meg az a C. aláírást viselő kritikus, aki a Viitorul lap 1909 május 12-iki számában az akkor megjelenő Tălmăciori fordításgyűjteményről beszámol és az eredetitől való eltérést a Falú végén kurta kocsma... két első szakaszán mutatja ki.

Az általánosan ismert szöveget Iosif így fordítja:

A falú mellett egy nagy patak van, a korcsma fenn a parton tűnik fel, kivilágított ablakai a tiszta habban tükröződnek.

Késő van s az éjszaka sötét, a csónak nekitámasztva áll az árnyékban, mozdulatlanul áll a karámnál a kútgém.

A Szamost nagy patak helyettesíti, a második szakaszt megtoldja a fordító a karám mozdulatlan kútgémével. — Amellett, hogy a fordítás egyebet mond, mint az eredeti, eltűnnek megszemélyesítő, művészi képei: a Szamosba néző kocsmá, a pihenő komp, a benne hallgató sötétség.

A Füstbe ment terv hangulatos, kis élménye egy darab kiragadott élet. Iosif előtt már Pituc is lefordítja az Ungariában. Azonban, amíg a költészetnek felszentelt papja, Iosif, idegen mivű köntösben is éreztetni tudja e rövid dal szépségét, Pituc avatatlan kezében eltűnik minden varázsa.

Nagy a különbség a kettő között:

Plan nerealizat. (Pituc).

Cătră casă pe tot drumul
Capu 'ngândiri mi-am bătut:
Ce voi zice mamei mele
Ce de mult nu o-am văzut?

Ce plăcut, frumos întâia
Fire-ar ei de cuvântat?
Când și-a 'ntinde cele brațe
Cari cândva m'au legănat?

Și prin mintea mea gândiri dulci
Trăceau frumoșel acum,
Că părea că stă timpul de
Și 'm fugea carul pe drum.

Eat că ajunseiu în căsuță...
Mama 'n față mi-a fugit. .
Tăceam.. și o sărutam,
Ca rodul pă-al său pom stam...
Graiul total mi-a perit.

Planuri de prisos.

Toată calea către casă
Intr'un gând am petrecut-o:
Ce s' aduc eu mamei scumpe
Ce de mult n'am mai văzut-o?

Când cu drag ea va deschide
Brațele, eu ce să-i zic?
Ce ales cuvânt acelei
Ce mă legănase mic!

Și-mi veniră sumedenii
De gândiri frumoase 'n minte!
Vremea parcă se oprișe..
Carul doar fugea 'nainte...

Și-am intrat în casa mică...
Și-mi zbură în brațe mama:
Mut... îi atârnăm de buze...
Cum de vrej atârna poama.

Iosif fordításában a hazatérő költő azon gondolkozik, hogy mit vigyen az ő édesanyjának. Amikor az szeretettel tárja ki karjait, mit is mondjon neki ő? Mi szépet annak,

aki mint kicsiny gyermeket ringatta? Pitucnál fejét gondolatokba veri azért, hogy beszélhessen anyjának. Az utolsó szakasznál Pituc nem bírja a nehézségeket: a négy sor helyett ötöt állít be, öt tökéletlen sort. Ugyanis a két utolsó sor tömörségét nem tudja másképpen visszaadni, csak ha feloldja, felhigítja. Így meghamisítja a rímelést is.

Eszünkbe jut az ismert olasz szójáték, amely szellemesen fejezi ki azt a roppant nagy különbséget, amely fordító és fordító közt van: traduttore-traditore. Ez az igazság, amelyet számtalanszor tapasztalunk a fordítás irodalmában, a véletlen jóvoltából magyarra is lefordítható szóról-szóra, anélkül, hogy a szójáték valaniit veszítene eredetiségéből: fordító-ferdítő!

4. Goga Oktávián.

Iosif mellett Petőfi leghívatottabb román fordítója kétségtelenül *Goga Oktávián*. Neve nem ismeretlen sem innen, sem túl a Kárpátokon. 1902-ben, Budapesten megalapítja a Luceafărul folyóiratot, melyről Pușcariu Sextil, a kolozsvári egyetem kiváló nyelvésztanára azt mondja, hogy újjáteremtette az egészen aláhanyatlott erdélyi irodalmat.

A román törekvések ódai szárnyalású dalosa, aki szerint a költő harcos, amilyennek valóban mutatkozik úgy eredeti, mint fordított költeményeiben.

Az ő érzéseinek alapja épen úgy, mint Petőfinél forradalmi. Különbözik azonban Petőfitől abban, hogy kifejező erejét halványítja szentimentalizmusa. Érzése inkább panaszos, mint erőteljes. Goga melánkólikus forradalmár, akiben a fajszeretet összefonódik a kicsinyeknek, a tehetetleneknek a fájdalmával és a nagyok, hatalmasok elleni indulattal. Költeményeiben új érzést ad, de csak mélységi szempontból: a hazafias-szociális érzést Költészete gyorsan népszerűvé lett s jelentős szerepet játszott a román *nemzeti eszme* felfrissítésében és megújításában, ami szerinte nemzete megteremtésének misztériuma, jövőjének egyetlen képlete. (L. Mustul care fierbe c. kötetének bevezetését). Költészetének ez a főalapelve. Ma, a román nemzeti eszme megvalósulása után, költészetének nincsen meg az a visszhangja, mint a háború előtt.

Erős harcot vívott a magyar államrendszer ellen, de mégis észrevette és becsülete a magyar irodalom egyetemese értékű termékeit, nem úgy, mint a szintén erdélyi származású Slavici. A Luceafărul-ban művészi Petőfi és Madách-fordításokat közöl, amelyekért a Petőfi-Társaság tagjai közé is választotta. Petőfiből nemzetpolitikai okokból fordít. Az eredeti költeményben található politikai gondolatot saját népére alkalmazza. Az idegen költemény lefordításával is tanítást ad, buzdít, lelkesít, nevel, forradalmasít, nemzetét szolgálja. Azok az alkotások ragadják meg, amelyekben Petőfi egyénisége a leglátványosabban, legtöbb erővel tör elő, amelyek az emberi- és világszabadság nagy eszméit kristályosítják ki. Ezek tolmácsolásában Petőfihez méltót ad.

A lefordított költemények: Sfârșit de Septembrie — Szeptember végén, Luceafărul, 1903 szeptember 15, Hora câinilor — A kutyák dala, 1904 augusztus 15, Hora lupilor — A farkasok dala, ugyanakkor, În suflul simt o teamă cum s'așterne — Egy gondolat bánt engemet, 1904 dec. 14, Priveghitori și ciocârlii — Csalogányok és pacsirták, 1907 január 1, Eu văd în vis — Véres napokról álmodom, 1907 március 15, În liniștea amurgului — Beszél a fákkal a bús őszi szél..., 1908 február 1).

A Szeptember végén fordítása gondos munka eredménye és sikerül megközelítenie az eredetit. A költemény első versszakaszának gyönyörű gondolatpárhuzama a méla őszi enyészet s a múltó ifjúság között a fordításban is erőteljes hangot talál. A virágok zöld réten nyílnak, a nyárfák szürkülők a fordításban. Az ötödik sor fordítását a rim kedvéért felcseréli a hatodikkal. A második szakaszban zavaróan hatnak a nyomtatásból eredő hibák: să scutură floarea (se scutură floarea), și poate ca mine (și poate ca mâine). Egyébként a fordításból is kiérezzük azt, hogy Petőfi szeme mélyen belenézett az asszonyi lélekbe, hogy meglássa benne sorsát s kiírja belőle számunkra is a miénket. A fordítás versformájában követi az eredeti daktilikus sorait.

Az Egy gondolat bánt engemet... fordításában Goga harcias természete a maga teljes erejében bontakozik ki.¹⁾

1) E fordítását közli költeményeinek teljes kiadásában is: Poezii, Cultura Națională, București, 1924, 289. o.

Amig Oprisiunál érezzük, hogy nem bírna fa lenni, amelyet villám jár át, nem szeretné, ha szélvész csavarná ki tövestül és sorsával megalkuvó katona lenne, Goga arra a gondolatra, hogy ágyban párnák közt kell meghalnia, így kiált fel: „Nagy Isten az égben, én tőled más halált kérek!” Tud Petőfivel a harc mezejére lépni; égő, fiatal vért ontani a szabadságért; szágúldó, vad, harci ménnek kemény patája alá kerülni, hogy összetörjék testét — a nagy és szent diadalt hirdetve. Rokonlélek fordítása!

A Csalogányok és pacsírták című költeményt azért mondja el románul, — amint saját maga megjegyzi — mert az indulat és remény e viharának, amely a magyar költő lantját tépi, visszhangra kell találnia a románság lelkében is, amelyik ugyanazon váagnak teljesülését várja. A nemzetnek nincs szüksége olyan dalnokokra, akik babérért fölássák a holt időt. A költő minden dala a jövőre. Ez lelkesíti és ezt köszönti, mint a beteg emberiség orvosát. A múlt elkésett dalnokait, csalogányait hallgatásra inti. Mert a csalogány az alkony madara, már vége felé jár az éjszaka, a hajnal közeleg; most a világnak nem csalogányok, hanem pacsírták kellenek.

Goga tovább követi Petőfit és véres napokról álmodik, amelyek aláássák a világ alapját, teremtenek szép, új világot és eltemetik a réginek értelmét. Ez az új világ a szabadságé. Az érte vívott háboruknak a története a költő imakönyve, amelynek minden betűje üstököscsillagként nyargal lelkén keresztül. Erről tesz vallomást a Beszél a fákkal a bús őszi szél című költeményben, amelyet Goga In liniștea amurgului (Az alkony csöndjében) címen fordított. Gogánál az őszi alkony csöndjében a gyér *nyárfák* (cu plopii rari) beszél titkon a szél. S ők fájdalmasan hajtják meg fejüket, hiszen a nyárfák mind megértik a szavát. Én néma vagyok — folytatja — és párnára támaszkodom, amikor az este lassan eggyé lesz az alkonnyal. Feleségem keblemen álmodik, fehér arcán derűs mosollyal.

A szabadság hívei harctérre lépnek s vérpanoráma leng a költő előtt. Goga fordításában: ma tűznyelveket és piros lángthatárt mutat a zavaros jövőre, a vérösvények nyomán látlak nagyszerű, hatalmas tündér (t. i. szabadság

tündére). Mennydörgés a szívem dobogása s fejem villámokkal van tele, amikor kedvesem keblemen álmodik, fehér arcán derüs mosollyal.

Goga néhány fordítása maradandó értéket képvisel. Emlékezetben tartja azokat költői vénájának izmossága, a hangulati hűség és folyékony verselés.

5. Loichiță V.

Bukarestben, 1907-ben, Iorga irányításával folyóirat jelent meg *Floarea darurilor* (Az ajándékok virága) címen. A folyóirat öt rovata közül a második a világirodalom nagyjainak van szentelve. A Leopardi, Carducci, Villon, Longfellow, Musset, Shelley, Tennyson, Ovidius, Goethe, Malherbe, Manzoni, Ronsard, Edgar Poe, Vigny stb. neve mellett ott van a Petőfié is. Hét költeményfordítással foglal helyet a többi nagyság között. A sikeres fordító, Loichiță V. a következő költeményeket választotta: *Jalea și bucuria mea* — Búm s örömem, 1907 január 1., *Omer și Ossian* — Homér és Oszián, 1907 április 22, *Pe Dunăre* — A Dunán, 1907 május 6., *Amurg* — Alkony, 1907 május 6., *Fluierița mea* — Kis furulyám szomorúfűz ága..., 1907 június 17, *În umbra iubirii* — Szerelemnek rózsafája..., 1907 augusztus 12., *Întristate zori de toamnă...* — Kellemetlen őszi reggel..., 1907 augusztus 19.

Legérdekesebb a „Kis furulyám szomorúfűz ága...” fordítása. A négysoros versszakokat rövid, két hatsoros szakaszokra oldja fel s a költeménynek ezzel doina-szerű jelleget ad, amely valóban a pásztor ajkáról kel. A fordítás teljesen szabad és egyéni, csupán hangulatában követi az eredetit. Az utolsó versszakot hat sorban adja.

Fluierița mea.

Fluieriță,
Ruptu-te-am
De pe-a mindrei cruce
Fluieriță,
Viersul tău
Jale îmi aduce.

Că te-am frânt
Din brațele
Sălciei plângătoare,
De pe-al mindrei
Dîmb, lipsit
De bujori și soare...

Acolo
Mi-ai adormit,
Stea frumoasă, dragă :
Strălucire
Ca și a ta
Nu e 'n lumea 'ntreagă.

Bucurie 'n
Lume n'am :
Mi-a murit cu tine —
Mîndră,
Lumea-i vâl cernit,
N'are bolți senine...

Turma-mi pleacă
La culcuș,
E 'nspre fapt de seară —
Numai eu
Mai pribegesc...
Să văd crucea iară...

Își ridică
De supt nori
Fruntea pală, luna —
Chin și jalei-i
Stihul tău
Fluier, totdeauna.

Plînge 'n mine
Sufletul,
Și-mi plînge și dorul —
Doamne, du-mă 'n
Alte lumi,
Să-mi dezmierd odorul !

Ha ennél a fordításánál Loichitá nagyobb szabadságot enged meg magának, a „Kellemetlen őszi reggel...”-ben éppen az eredetihez való hű ragaszkodásával lep meg. Lássuk csak :

Întristate zori de toamnă...

Întristate
Zori de toamnă,
Tristă, mohorîtă zi :
Ploaie pică
Peste pale
Și-amorțite roși cîmpii.

În odaie
Împreună
Eu și — urîtul ostenim,
Oaspe greu ! Ca
Piatra morii
Mă apasă, când vorbim.

Da-l înșel eu :
Din odaie
Inima mi o întrarip.
Zbori, inimă,

Kellemetlen őszi reggel ..

Kellemetlen
Őszi reggel,
Kedvetlen borus idő.
Hulldogál az
Elvirított
Őszi tájra az eső.

A szobában
Ketten ülünk
Együtt: én s az unalom.
Terhes vendég!
Mint malomkő
Csügg rajtam. De megcsalom.

Szépen titkon
A szobából
Kiröpítem lelkemet.
Szállj, lelkem, szállj,

Zbori, departe...
Spre Apus cu dulce chip.

Messze, messze...
Útad napnyugatra vedd.

Spre Apus sînt
Inimile
Celor buni și mult doriți:
A' părinților,
Și-ai mîndrei
Ochi atîta de iubiți...

Napnyugatra
Vannak, a kik
En előitem kedvesek:
Agg szülők és
Ifju lányka
S mind, akiket szeretek.

Mi-i alintă
Și-i sărută,
Și să vii pînă în zori,
Dar cu miere
Încărcată,
Ca și albina de pe flori.

Járd be őket,
Járd be sorra,
S jőj meg késő est felé
Édességgel
Megterhelve,
Mint virágokról a méh.

E két fordítás azt bizonyítja, hogy Loichiță sok hivatottsággal tolmácsolta Petőfit.

Ugyancsak a lorga irányításával megjelenő Neamul Românesc lap 1908-as évfolyamában fordít le Loichiță két Petőfi-költeményt: Sărutări ca ploaia — Esik, esik, esik... (április 6) és Întâia dragoste — Első szerelem (április 30) címűeket, valamint a Neamul Românesc Literarban Az őrltet (Nebunul, 1909, szeptember 1).

6. Soricu Ursu János.

Soricunál nem ok nélkül keresünk olyan szálakat, amelyek Goga Oktáviánt juttatják eszünkbe. Erdély földje a szülőhelye, épen úgy, mint Gogának, akinél egy évvel születik később (1882-ben). Költeményei először, épen úgy, mint a Gogáéi egyetemi hallgató korában, Budapesten, Goga folyóiratában láttak napvilágot. 1907-ben. Ugyancsak ebben az évben kezdi meg Petőfi fordításainak közlését is a craiovai *Ramuri* (Hajtások) c. folyóiratban. A nagyszebeni Lazăr liceum tanára volt, jelenleg bukaresti képzőintézeti professzor.

Mik ragadták meg Soricu-t Petőfiből? Azok az alkotások, amelyek példái a szabadságért vívott harcok költészetének. S ezekben azon az uton jár, amelyen Goga Oktávián is megtalálta a maga világát s tanítást adott népének.

Az tetszik Soricunak Petőfiből, amikor a költő szent szerelemmel szeret egy lányt, aki azonban nem földi teremtség, hanem égi istenasszony, akit úgy hívnak, hogy Szabadság. Akinek virág helyett a hóhér által leütött fejét adja (Iubire — Szeretek én...)

Az tetszik Petőfiből, mikor ha Isten választást engedne a költő számára a halál fajai között, akkor szép, szelid, derült őszön kívánná elmúlni. De ha Isten ezt nem engedné, akkor harcok tavaszán véres rózsák nyílnának férfikebelén. Halálos legyen szíve vérvirága s ajkát a szép szabadság csókja zárja le. (Dorința — Ha az Isten...)

Azt a költeményt fordítja, amelyben Petőfi a zsarnok bécsi uralom bukását jósolja s amelyben bíboros haramjának és koronázott tolvajoknak nevezi azokat, akik ellopták a népek jogát (Austria — Ausztria).

Csatakiáltásban hívja fel népét Petőfi nyomán az orosz ellen (Sus la războiul sfânt! — Föl a szent háborúra!)

Soricu fordításai gonddal és sok hivatottsággal készültek. „Az örült“ fordítását bukaresti konzervatóriumban többször is szavalták — amint egyik, hozzám intézett levelében írja. Fordításainak évsora a következő:

Ramuri, Craiova:

Inelul — A jeggyűrű, 1907, 137. l.

Sus la războiul sfânt! — Föl a szent háborúra!, 1907, 390—392. l.

Iubire — Szeretek én... 1908, 7—9. l.

Nebunul — Az örült, 1908, 337—338. l.

Iubirea mea — Az én szerelmem, 1909, 69. l.

La ce trăesc — Miért vagyok én még a világon..., 1909, 348—349. l.

Neamul Românesc:

Către poezi — A XIX. század költői, 1908, 243 l.

Celor răi — A természet vadvirága, 1911, 157. l.

Neamul Românesc Literar:

Norii — A felhők, 1911 július 24.

Viitorul:

Austria — Ausztria, 1908 december 25.

Dorința — Ha az Isten..., 1909 április 13.

Eu și lumea -- A világ és én, 1909 április 20.

In Ardeal — Erdélyben, 1909 április 21.

Soricu fordításait utánnyomásban sokszor felelevenítették. Így igen népszerű a *Iubire — Szeretek én...* fordítása, amelyet a bukaresti *Viitorul* lap Petőfi segesvári szobrának leleplezése alkalmából újra kiadott, 1909 július 19 - augusztus 1 között. E költeményt közölte a kétnyelvű nagyváradi folyóirat, az *Aurora* is, 1923 június 15-iki számában.

Goga kolozsvári folyóirata, a *Țara Noastră* 3 költeményfordítását közli újra, 1922 november 26-iki számában. Ezek: *Norii — A felhők*, *Iubirea mea — Az én szerelmem*, *Dorința — Ha az Isten...*

Soricu művészetének szemléltetésére álljon itten a *Iubire — Szeretek én...* fordítása, amely arról tanuskodik, hogy Soricu jól ismerte Iosif fordítását s ismeretét érvényesítette is átültetésében.

Iosif: Un vis.

Soricu: Iubire.

Iubesc, cum încă om pe lume
N'a fost în stare să iubească.
Iubita mea e sfântă, mare,
Dar nu 'i ființă pământescă.

Iubesc, cum nici un om vre-odată
N'a mai iubit sub bolta albastră,
Cu atâta foc iubesc o fată,
Dar nu e de pe lumea noastră.

Iubesc o zee exilată
Din cer, și în veci o voiu iubi:
E libertatea. Dar, durere!
În vis numai o pot zări.

Căci îmi e dragă o zeiță,
O dulce zee exilată:
E Libertatea. Dar durere
Că numa 'n vis mi se arată.

În visurile mele însă
Mi-apare falnica iubită:
Chiar astă-noapte a fost cu mine
Într-o grădină înflorită.

Și-n visul meu ispitoare
În fie-care noapte vine,
Și pe o câmpie înflorită
A fost și azinoapte lângă mine.

Ingenunchiînd, i-am spus
[iubirea 'mi
Și m'am plecat să rup o floare
Ca să i-o dau: o mică jertfă...
Atunci, — cu spada sclipitoare —

Eu i-am căzut sfios 'nainte
Șoptindu-i caldă mea iubire
Și m'am întins să rup o floare
Și să i-o dau spre amintire.

La spate 'mi apăru călăul,
Și capul meu căzu trunchiat...
În mîni chiar îmi căzu și dinsei
În loc de floare i l-am dat.

De-odată apăru călăul
Hain. Și capul mi-a tăiat.
Și capul ce 'mi căzu, drept floare
Iubitei mele i l-am dat...

Soricu költő fordításaiiban is. Abban a szerencsés helyzetben van, hogy már nem kell az uttörő nehéz munkáját vállalnia. Tudja a lényegét: nem fordít szóról-szóra, de amit mond, abban benne van az, amit Petőfi írt.

7. Dulfu Péter.

A szilágymegyei származású (1856-ban Szilágytőháton született) *Dulfu Péter* népies hangú történetei, legendái s Euripides drámáinak a fordítása mellett Petőfiből is lefordít két költeményt: *Távolból*, *Szüleim halálára*. Két helyen is közli ezeket: *Cântece și povești* (1875—1909)¹⁾ és *Visuri împlinite*²⁾ című köteteiben. Fordításai erőltelen és hosszadalmas munkák. Példái a szószaporításnak.

A *Távolból* — *Din depărtare* fordítása meg sem közelíti a *Iosif*-ét. Ebben a Petőfi 10 szótagú verssorait 17—15 szótaguakká bővíti ki. Ezekben a pleonasztikus sorokban a költő szempillái könnyben fürdenek *reszketve*, valahányszor a kis ház *feledhetetlen képe* eszébe jut. Bár maradt volna *békés fedele alatt* végig — mondja. De *az élet útján* az embert vágyak kalauzolják. Az anya szeméből *csillogó harmatcseppek* csepegték. Reszkető karjaival *melléhez láncolta* fiát, esdekelve azért, hogy *ne hagyja el a magános házacskának a nyugalma*t. Derűs reményeink hajnalcsillagának a csillogásánál a jövőendő mint *tündérektől elvarázsolt park* (ca un parc vrăjit de zâne) mutatkozik. Amikor *a titkos labirintusba lépteink belevesztek* (!) (când în labirintul tainic pașii noștri s'afundară), csak akkor vesszük észre keserű eltévelyedésünket. Az ismerősök *sietős lépéssel* (cu pas grăbit) mennek a költő szép hazájába. *Álljatok meg egy kicsit útatokban* — szól hozzájuk — és *mondjatok vagy két szót neki* (t. i. anyámnak), *kedveseim*, ha útatok az ő házacskája mellett fog elvezetni:

Stați un pic din drum și-i spuneți două vorbe, dragii mei,
De va trece drumul vostru pe lângă căsuța ei.

E két sort *Iosif*nál így találjuk meg:

1) București, Minerva 1910.

2) București, 1919.

Spuneți-i, prieteni — drumul de vă este
Pe la pragul nostru — spunețiună veste...

(Mondjatok jó hírt neki, barátaim, ha útatok a mi
küszöbünk mellett visz el).

Látjuk, hogy kevesebb szóval sokszor többet lehet
kifejezni, mint fölösleges szószaporítással, ami néha ilyen
furcsaságokat eredményez.

Dulfu másik Petőfi fordítása, a Szüleim halálára —
La moartea părinților mei sem tömörebb, mint ez.

8. Banciu Axente.

A legtermékenyebb Petőfi fordító. Több, mint ötven
fordítása van. Beöthy Zsolt, Gyulai Pál tanítványa. Har-
mincnégy éve a brassói Saguna-liceum tanára. 1929-ben
Țara Bârsei (Barcaság) címen kéthavi folyóiratot indít
Brassóban.

Fordításai különböző helyeken jelentek meg. Így a
nagyzebeni Transilvania folyóirat 1921-es és 1922-es
évfolyamaiban, aztán a Țara Bârsei 1929., 1930., 1933-as
évfolyamaiban. Az Aradon megjelent „Românul” című lap
1916-os évfolyamában szintén találunk Banciu-fordítást.
A Gazeta Transilvaniei című hírlap 1915., 1916-os év-
folyamaiban S. Tamba álnévvel közli fordításait.)*

Fordításainak névsora a következő:

Fii bărbat, de ești bărbat! — Ha férfi vagy, légy férfi,
Transilvania, 1922 május hó. Răsboiul a fost... — Háború
volt..., Gazeta Transilvaniei, Brașov, 1916 február 4. Sânt
soldat... — Katona vagyok én..., Românul, Arad, 1916
január 9, 22. Către libertate — A szabadsághoz, Gazeta
Tr. 1915 december 25. Fantazia mea I. — Képzetem,
Gazeta Tr. 1916 március 6. Despre răbdare — A türelem-
ről, Gazeta Tr. 1916 február 16. Leul captiv — A rab
oroszlán, Gazeta Tr. 1916 május 21. Abia încolțise viața
— Midőn a földön... Gazeta Tr. 1915 december 13. În
numele poporului — A nép nevében, Transilvania 1922

*) Elszórt fordításai kéziratcsomóba gyűjtve, kibővítve Vörösmarty Az élő
szobor, Tompa Uj Simeon, A gólyához s Arany A dalnok búja című költe-
ményeivel, szekrényében türelmesen várják az alkalmas időt, amikor füzet
alakjában is megjelenhetnek.

április hó. E noapte în capu-mi — Fejemben éj van..., Gazeta Tr. 1916 április 17. Palat și bordeiu — Palota és kunyhó, Gazeta Tr. 1916 február 26. Bogătanul — E gazdag úr..., Gazeta Tr. 1916 április 17. Tisa — A Tisza, Țara Bârsei, Brașov 1930 május—június. Fantazia mea II. — Az én képzeletem nem..., Gazeta Tr. 1916 május 1. A s'o smulg... — Kivágom én..., Gazeta Tr. 1916 április 3. Crucea — Kereszt, Gazeta Tr. 1916 április 3. Viață-moarte — Élet, halál, Gazeta Tr. 1916 június 5. Lanțul tirăniei — A bilincs, Gazeta Tr. 1916 június 5. Lacrimi năbușite — Elfojtott könnyek, Gazeta Tr. 1916 január 1. Invie-a popoarelor mare — Föltámadott a tenger..., Românul, Arad, 1916 január 9, 22. Intunerecul nopții — Az éj, Gazeta Tr. 1916 június 14. In lături cu lira? — Mit daloltok még ti, jámbor költők?, Gazeta Tr. 1916 június 26. Ca o satuié... — Itt állok a róna közepén..., Gazeta Tr. 1916 július 3, Transilvania 1921 október—december. Supărarea și bucuria mea — Búm és örömem, Gazeta Tr. 1916 július 12. Mâhnirea și bucuria — A bánat? Egy nagy ocean, Gazeta Tr. 1916 július 3. Pământule lat... — Mit ettél, föld?, Gazeta Tr. 1916 július 3. In baia de aur — Bányában, Gazeta Tr. 1916 február 6. Norii — A felhők, Transilvania, 1922 április hó. Judecata din urmă — Az ítélet, Gazeta Tr. 1916 augusztus 11. Priviți uraganul! — Oda nézzetek!, Gazeta Tr. 1916 augusztus 4. Florile — A virágok, Transilvania, 1921 október—december. Inima mea — Szívem, Transilvania, 1922 január hó. Grânele sunt coapte — Érik a gabona, Țara Bârsei, 1929 május hó. Către imitatori — Az utánczókhöz, Țara Bârsei, 1929 május hó. Către Soare — A naphoz, Țara Bârsei, 1930 március—április. Prețipiș gârliciul... — Meredek a pincegádor..., Țara Bârsei, 1931 március—április. Nu-mi găesc azi locul — Nehéz, nehéz a szívem, Țara Bârsei, 1931 szeptember—október. Crângul are păsări — Az erdőnek madara van, Țara Bârsei, 1931 november—december. Cântec patriotic — Honfidal, Țara Bârsei, 1933 november—december.

Kéziratban a fordítónál ¹⁾ Doinele mele — Dalaim, Drapelul părăsit — Az elhagyott zászló, Destul a fost —

1) Redacția revistei „Țara Bârsei“, Brașov.

Megúnt rabság, De mi-ar zice — Ha az Isten..., V'am cântat de-atâtea ori... — Már sokszor énekeltem..., Câteva zile... — Egy pár rövid nap..., Visul — Az álom, Poporul — A nép, Mormântul meu — Sírom.

Töredékek: Szabadság, szerelem, A csillagos ég-ből, Mi a dicsőség, Megfagy a szív, ha nem szeret..., Egri hangok-ból.

Összesen 53. Az átültetések ilyen sokaságában természetesen van sikerült és kevésbé sikerült fordítás. Nem kicsiny dolog még egy szaktanárnál sem egy idegen nyelvnek szövevényes labirintusában helyesen tájékozódni, átérteni és visszaadni az eredeti sajátos árnyalatát. Annyit megállapíthatunk, hogy Banciu tiszteletreméltó munkát végzett s fordításaiban különösen akkor szerencsés, amikor Petőfi leíró költészetét tolmácsolja. Például A Tisza átültetése egészen jó.

E tájkép fordításában különösen a harmadik szakasz sikerült, ahol a napsugártündérek táncot járnak a víz síma tükrén. Banciu megtalálja a megfelelő kifejezéseket s szinte halljuk a sarkantyuk pengését a hangutánzó (onomatopeikus) szavak csengésében:

»Razele 'n oglinda apelor întinse
Păreau zâne 'ncinse în danțuri aprinse;
O ureche fină le ar fi deslușit
Pașii chiar — un ținchet de pinten vrăjit«.

Könnyedséggel fordítja a „Katona vagyok én... verset. Ezt a költeményt Iosif is lefordította. Érdekes a kettő közti párhuzam, amelyből kitűnik, hogy Banciu Iosiftól teljesen függetlenül fordított.

Sânt soldat...

Sunt catană.

Sânt soldat, soldat	Am slujit în oaste și am fost catană,
[gregar,	Nici căprar n'am fost eu, ci mereu catană,
Deși opșitar;	Mândra tinerețe 'n oaste mi-am lăsat
N'am putut ajunge	Și cu bătrânețea m'am întors în sat.
Caporal măcar.	
Dus-am în armată	Imi făceam corvada, stam la toate gata,
Scumpe tinerețe,	N'am luat pedeapsă un minut măcar,
Le-am lăsat acolo,	Iar la liberare, care mi-a fost plata?...
M'am întors cu crețe.	M'a bătut pe umăr domnu' ghinărar!

(Tâlmăciri).

Fost-am cu credință,
 Punctual soldat,
 N'am avut pedeapsă
 Nici măcar odat'.
 Și răsplata ce-mi fu
 Când m'au liberat?
 Mă băt看 pe umăr
 Generalu 'nnalt.

(Românul, 9/22 Ianuarie 1916).

Nem érdektelen Banciu: A felhők fordítását Soricu
 átültetésével párhuzamba állítani.

Norii. (*Soricu*).

De-aș fi o pasăre, de-apururi
 Spre nori m'aș îndrepta în zbor;
 De-aș fi un pictor, toată arta
 Aș pune-o 'n zugrăvirea lor.

Prieteni scumpi mi-s mie norii,
 Când vin, eu îi salut cu drag,
 Și 'mi pare rău, când spre hotare
 Se 'ndreaptă zborul lor pribeag.

S'au înfrățit cu al meu suflet
 Ai bolți-albastre călători
 Și gândurile mele toate
 Le-au înțeles pribegii nori.

Eu îi privesc, când aurora
 Cu brațele trandafirii
 Și-apusul blând la piept îi strânge
 Ca mama gingașii copii.

I-am urmărit pornind năvalnici
 Și cu privirile 'ncruntate,
 Să 'nfrunte în război furtuna
 Si cetele-i înaripate.

Și i-am văzut când luna plină
 Bolnavă peste măguri vine:
 Ca frații s'adunau în juru-i,
 Cercând durerea să-i aline.

Eu i-am văzut în mii de chipuri
 Cum se schimbau în zbor grăbit,
 Și 'n orice formă s'arătară,
 Eu i-am cântat, căci i-am iubit.

Norii. (*Banciu*).

Pasere dacă aș fi,
 Tot prin nori aș zăbovi.
 Dar de pictor de-aș avea,
 Numai nori eu aș pictă.

Norii — atât de dragi îmi sânt
 Că-i salut când vin, pe rând!
 Și fiecăruia îi spun
 La plecare: un drum bun.

Prieteni scumpi îmi sunt acești
 Pistriți călători cerești...
 Mă cunosc atât de bine,
 Încât mai să cred îmi vine
 Că-mi ghicesc și gându 'n mine.

I-am văzut de-atâtea ori
 Dormitând 'n-apus, în zori,
 Ca prunșori nevinovați
 La al mamei sân culțați.

I-am văzut și mânioși,
 Mânioși și furioși,
 Gata de a se lua la luptă
 Cu furtuna cea mai cruntă.

Ba i-am prins și întristați,
 În jurul lunii adunați,
 A bolnavei lor surori,
 Ca frați buni îngrijitori.

Prin câte forme au trecut,
 Eu în toate i-am văzut;
 Și ori-cum i-aș mai vedea,
 Deopotrivă-mi vor plăcea.

Intrebi de ce îmi sunt dragi	Sufletește înrudiți.
[norii? —	Nu mă mir că-mi sunt iubiți
Sunt frații sufletului meu	Sufletul meu încă ia
Și 'n orice formă, sunt aceiași,	Forme mii, și va lua,
Precum acelaș rămân eu.	Dar de aceea, firea sa
	Tot cea veche'a rămânea.

Ah, norii îmi sunt dragi, căci	
[dânșii,	Și-apoi încă în ceva
Intocmai ca și ochii mei,	Ne putem asemana:
Ascund în umbra lor adâncă	Și ei au au ca ochii mei,
Atâtea lacrimi și schintei!...	Lacrimi și fulgere 'n ei.

Soricu fordítása tömörebb, erőteljesebb, inkább megközelíti az eredetét. Soricu szívesebb; Banciunál a második szakaszban sok az „u” ami egyhanguakká teszi a sorokat:

Și fiecăruia îi spun
La plecare: un drum bun«.

A harmadik szakaszt Banciu 5 sorban adja, hogy mindent lefordíthasson. Soricu könnyebben dolgozik; nem fordítja, hogy „úgy ismernek már, hogy talán még azt is tudják, mit gondolok” (t. i. a felhők), hanem azt mondja, hogy gondolataimat is mind megértették a vándor felhők. A negyedik szakaszban Banciu a hiányjelt használja, ami nagyon megnehezíti a kiejtést: „dormitând'n apus.” Érdekesen járnak el a fordítók akkor, amikor a felhőket, e hű lánytestvéreket, kik körül fogják a holdat, amelyet Petőfi beteg ifjunak személyesít meg, a fordításban felcserélik: a hold a beteg leánytestvér (lévén nőnemű a románban), a felhők pedig a jó fiutestvérek, akik köréje gyűlve fájdalmát enyhítik. Az utolsó előtti szakaszt Banciu hat sorban, prózai bőséggel fordítja, Soricu költői tömörséggel, nyílegyenesen halad tova. Ugyanígy az utolsó szakasznál ahol Banciu már kifáradtan vezeti tollát, Soricu talpraesett befejezést ad. Banciu megváltoztatja a rimelést: páros rímeket alkalmaz, míg Soricu megtartja az eredeti 2—4-es rimelését.

Egy másik fordítása Banciunak, amelyet már Pop is lefordított az Ungariában, Érik a gabona...

Bucatele îs coapte...

Bucatele îs coapte
Zilele 's mai calde,

Grânele sunt coapte.

Cald și zi și noapte,
Grânele sunt coapte,

Luni în zori de ziuă
Merg la arătură.

Ș' amorul să coace
La inima 'mi ferbinte
Fii »tu« arătoarea
O scumpa, — draga mea.

Poimâne în zori
Pun secerători.

Și 'n inima mea
Coaptă-i dragostea;
Draga badei Floare,
Vii secerătoare?

(Țara Bârsei, Sept.— Oct. 1929).

A Pop gyenge fordításában azonnal egy nagy hiba ötlük a szemünkbe a többi közül. „Aratásba kapok“ — ezt úgy fordítja, hogy „Merg la arătură“, ami annyit jelent, hogy szántásra megyek. Azt pedig nem lehet megengedni még Popnak sem, hogy az aratást összetévesse a szántással. E vaskos tévedésre egy magyarázat mégis lehetséges. Erdélyben, ahol sok helyen a falusi nép vegyesen él: magyarok és románok s ahol a nagybirtokokat sokhelyt románok művelték, gyakran hallották az *aratás*, az *aratni* kifejezést. A román nyelvben is voltak ilyen szavak még a latinból, hogy: *arătură*, a *ară*. Igaz, hogy ezek szántást jelentettek eredetileg, de a velük érintkező magyarok az ilyen kiejtésű szavakat aratáskor használták. A szónál lassanként jelentéstani átalakulás állott be. Persze ez csak elszigetelt változás, amit Pop aztán irodalmivá akar előléptetni fordításában.

Banciu ugyanezt a sort úgy fordítja, hogy: „Pun secerători“, — aratókat állítok be. Petőfi népiesebb, szegényebb, nincs módjában aratókat fogadni, maga áll a táblába. S éppen ebben áll a költemény közvetlensége, hogy érezzük: itt a szereplő maga a költő. Az, hogy hétfő virradó holnaputánra esik, talán jó megérzése Banciu-nak.

9. Todor P. Ábrahám.

Todor P. Ábrahám fiatal tanár, a Román Akadémia tisztviselője. Petőfinek nagy tisztelője. *Jelenleg a János vitéz fordításán dolgozik.* A Floarea soarelui (Napraforgó), Bukarestben megjelenő irodalmi, művészeti, tudományos és társadalmi folyóirat 1927., 1928-as évfolyamá-

ban jelent meg. *Petőfi ismertetése**) és hét költeményének fordítása u. m.:

Tu, tinerețe — Te ifjúság..., 1927 március—április.
Durerea mare poate să ucidă — Hazugság, a mit..., 1927 június - július. Catrene — Élet, halál, Megfagy a szív, ha nem szeret, 1927 június—július. Pe'ntinsele miriști — A letarlott..., 1927 június—július. Ne'nduplecată fată.. — Dacos leány!, 1927 június—július. Ce vis ciudat — Milyen furcsa álman..., 1927 október. La răscruce — Keresztúton állok..., 1928 január—február.

A négysorosakból (Catrene) az Élet, halál címűt Todor előtt Banciu és Pop is lefordították.

Élet, halál.

Boldog, kinek feje
Az ég oly sorsot mért,
Hogy bor- s leányért éljen
És haljon a honért.

Viață — moarte (Banciu).

Fericit
Cel sortit
Să trăiască
Viața 'n plin
Pentru-o fată,
Pentru vin
Și să moară
Pentru Țară.

Viață — moarte (Pop).

Ferice a fost acela
A căruia soarte fu
A trăi pent'o fată
— Și vin de-ajuns beu —
Și a muri pentru »țară«
Zic zău: ferice fu.

Catrene (Todor).

Fericit căruia cerul
Ii dă viață — bună-oară —
Pentru vin și pentru fete
Și să moară pentru țară.

Pop a négysoros versből hatsorost csinál, de milyen rossz hat sort! Milyen oda nem illő betoldás az, hogy: — Și vin de ajuns beu. — Talán azért tarkítja a harmadik személyű beszédet első személyű beszéddel, hogy kihozzon egy gyarló rímet: fu-beu. Todor bizonyos csapodárságot visz bele fordításába, amikor azt mondja boldognak, aki borért és *leányokért* élhet. Petőfi nem beszél több leányról, ő csak egyért hevül.

A letarlott... címűt Iosifnál is megtaláljuk. Az apostol fordítása után közölt költeményfordításokban, amelyek közt Alexics György kritikája szerint, ez a legsikerültebb.

*) Petőfit tetőtől talpig költőnek nevezi, aki egyike a világ nagy lírikusainak. Az aszódi iskola hibásan „Aszád“-nak van írva.

Todor a háromszakaszos versből csak kettőt fordít. Így is befejezettnek érzi a költeményt, nem fűzi tovább a lány s a nap közti hasonlatot s ezzel változtat a költő eredeti elgondolásán. Összehasonlítva a szövegeket, az elsőség nemcsak időben, de az esztétikai siker szempontjából is losifé.

Pe 'ntinsele miriști.

Pe 'ntinsele miriști, arii 'ngälbenite,
Se 'ntinde trista negură de toamnă,
Ca ea de tristă stărueste 'n suflet
A vieții mele palidă icoană.

Și 'nalță fața soarele 'n lumină
Răzbind tristeța zării 'ngândurate...
— Când văd lumina feții tale, dragă,
Seninul ei 'n suflet îmi răzbate.

10. Különféle fordítások.

Folyóiratokat tanulmányozva, találtam néhány elszigetelt, különálló fordítást.

A Budapesten megjelenő *Călin darul Mățăsarilor* 1894—1895-ös évfolyamában Zászló János A tavaszhoz c. költeményt ülteti át románra.

A craiovai *Ramuri* folyóirat 1907-es évfolyamának 284-ik oldalán Stoica László Petőfi: „Egy bölcs hajdan” c. költeményének sikerült fordítását adja. A költeményt már losif is lefordította. Ime, a két fordítás:

Un înțelept odinioară (Losif).

Un înțelept odinioară
Pe un măgar călătorea.
Dar vremea este schimbătoare
Și lumea s'a întors pe dos;
Măgarii azi umblă călare...
Un înțelept merge pe jos.

Un înțelept odată (Stoica).

Pe măgar călătoria un înțelept
[odat'
Vremile de-atunci încoace tare
[s'au schimbat
Foarte tare chiar pe dos:
Azi măgarii
Merg călare
Și 'nțelepții merg pe jos.

A Luceafărul 1911-es évfolyamának 84-ik oldalán a Megy a juhász a számaron... fordítását olvastam Pădure P. nevű fordítótól, Trece repede un voinic... címen. A boldogtalan juhásznak e drámai gyorsasággal lepergetett genreképe a fordításban nem érvényesül. Hiányzik belőle Petőfi

megjelenítő ereje. Például teljesen elmaradt az első szakasz művészi fokozása, ahol a juhász földig érő lábai nagy legényt sejtetnek, de nálánál is nagyobb az ő boldogtalansága. A fordításban: gyorsan vágat egy legény számárháton, szemei fátyolosak a nagy fájdalomtól.

A Gazeta Transilvaniei c. hírlap 1915 július hó 15-iki számában Hulea Ovidiusz A rab című költeményt fordítja le. (In robie). A szabadság hőseinek lábai és kezei *vérben égnek* a fordításban. Az eredetiben láncra vannak verve. Mint vakondok, örök sötétben pusztul a világosság örök bárdja. A rab *vérmes szemekkel* fekszik a börtönben. Az eredetiben: a lomha évek száma feje fölött meggyülekezik.

1922 december 24. és 1923 június 15. között Nagyváradon kétnyelvű folyóirat jelent meg Aurora címen, Bacaloglu G., Gheorghe A. Péter, Keresztury Sándor és Salamon László szerkesztésében. E folyóirat öt Petőfi fordítást közöl, amelyek közül kettő: Cînd durerea plînge... — A dal, Soarele — Én és a nap, 1923 március 1, Cridim aláírást visel. Kettőt Gheorghe A. Péter fordított: Pușcăriașul — A rab, Omul — Az ember, 1923 április 1; egyet pedig Soricu: Iubire — Szeretek én..., 1923 június 15.

Az Adevărul Literar 1924 december 7-iki számában, Nikita György tollából a Szeptember végén fordítását közli. Nikita fordítása szabadabb, bőbeszédűbb, mint Gogáé s nélkülözi Goga költői erejét. Nikitánál a virágok fehérek és mosolygósak. A tél azonban mindenk felett uralkodik a hegyeken s fehér hóvirágokba öltöztette az erdőt. Ez a tél a költőnél is jelentkezik: folyton (mereu) hajába vegyül s derét lassan fejére engedi. A „mereu“ szó nem megfelelő még a rím kedvéért sem. Ugyanígy helytelenül használja akkor, amikor azt a kérdést teszi fel kedvesének, hogy ha meghal, fogja-e őt *folyton* síratni. Ez lehetetlen kívánság.

Ugyancsak az Adevărul Literar közli a Keresztúton állók... c. költemény fordítását is *Gorun Jánostól* (Hodoș Sándor írói álneve.) Az 1924 december 14-iki számban van meg La răscruce címen.

11. A Votum Petőfianum.

Ferenczi Zoltán mondja, hogy ha valaki a Petőfi életének és költészetének állandó eszméit, földi pályájának mondhatni végzetes alapelveit meg akarja ismerni, nem kell egyebet tennie, mint az 1847-iki Összes költeményeknek, ennek az addig legnevezetesebb magyar könyvnek első és utolsó levelét megtekintni. Az elsőn (t. i. a címlevél hátulsó lapján) áll a Votum Petőfianum, a Petőfi fogadalom, az utolsó levelem pedig az Egy gondolat bánt engemet költemény. Ezek a fő Petőfi eszmék teljes kifejezői. E két eszme a szabadság és a szerelem.

A Votum Petőfianum 6 jambikus sorból és 36 szótagból áll. A nagyszerű gondolatot 13 szóban fejezi ki a költő, amelyek közül „szabadság, fölálldozom“ kétszer, „szerelem“ háromszor fordul elő. Jelentősége abban áll, hogy ezt a fogadalmat a költő rendkívüli élete minden részében megvalósította, tehát nemcsak fogadalom, hanem jóslat is.

Két értekezés is szól róla: Meltzl Hugó Hat sorról hét cikk és Ferenczi Zoltán Petőfi jelszava. Az 1909-ben megjelent Petőfi Almanach 23 nyelven közli fordítását.

Románra *dr. Barbul Jenő*, a kolozsvári egyetemi könyvtár jelenlegi igazgatója és *Banciu Axente* tanár fordították le a következőképen.

Szabadság, szerelem!
E kettő kell nekem.
Szerelmemért fölálldozom
Az életet,
Szabadságért fölálldozom
Szerelmemet.

Libertate și amor!
Aceste două le ador.
Pentru amor î-m jertfesc
Viața,
Amorul jertfesc pentru
Libertatea!

Libertate și amor!
Pe voi două vă ador.
Pentru amor
Mă duc la moarte
Și-mi jertfesc amorul
Pentru libertate.

Barbul fordítása zenei, az eredetihez hű. Csupán egy-két nyelvi megjegyzést tehetünk. Az „î-m“ mai helyesírása:

„imi“. A kötőjelt tehetné volna a fordító az utolsó előtti sor „amorul“ szavának „u“ és „l“ betűje közé: „amorul“, ahol anélkül érezzük a hangsúlytalan személyes névmás hiányát. A „pentru“ prepozíció határozatlan formájú alakot vonz maga után, tehát „pentru libertate“ a helyes, amint Banciunál van. Igaz, hogy a határozott formát, amely kissé erőltetett, megkívánja a rím. Barbul 16 szóban fordítja le Petőfi jelszavát, amelyek közül „libertate, pentru és jertfesc“ kétszer, „amor“ háromszor ismétlődik. Banciu szabadabban fordít s több szóra van szüksége, mint Barbulnak.

12. A hóhér kötele.

Érdekes megállapítani, hogy a nyomornak s a boszszúnak ezt a dramatizált rémregényét kétszer is lefordították románra. E fordítások a „Biblioteca pentru toți“ népies könyvterjesztési vállalat kiadásában jelentek meg: Funia călăului. Tradusă de Richard Ditrich Ioan și Ghițeanu Constantin. București 1909.

Funia călăului. Roman. Traducere de V. Mircea. Editura „Librăriei Universale“, Alcalay & Co. București.

A Mircea-féle fordítás újabb, gondosabb, jobb is. Ő is eredetiből fordítja A hóhér kötelét, mint Ditrich Richard és Ghițeanu s úgy tetszik, hogy ismerte az előző 1909-es fordítást. Az eredetihez hűbben ragaszkodik, stílusa fejlődést mutat, tömörebb, kifejezőbb.

Ditrich Richard és Ghițeanu fordítását egy nem egészen három oldalas Petőfi életrajz előzi meg. A fordítók elismerik, hogy Petőfi nemcsak Magyarország legnagyobb lírikusa, hanem az egész művelt világ legnevezetesebb költőinek egyike. 26 év alatt, ilyen rövid idő alatt, halhatatlan műveket írt.

A helység- és tulajdonnevek helyesírása sokszor kifogásolható. Például: Petőfi, Kis-Körös, Kecskemet, Magyar társaság, Kisfaludi-Gesellschaft, Eleteképek. Bizonyos németes tendencia is mutatkozik a helységnevek írásában: Chemnitz, Oedenburg, Schässburg, ami az egyik fordító német származásának tulajdonítható.

Vannak részek, amelyeket Ditrich Richard és Ghițeanu egyszerűen kihagynak, nem fordítanak le, amelyek

azonban Mirceanál megvannak. Például a III. fejezetből „Mint szerettem volna rád-rád pillantani, de nem mertem, mert szemeid rajtam függtek. Csak nem veszed rossz néven őszinteségemet? Igaz, hogy úgy szólván, csak ma beszéltünk először egymással, de semmi az; mi szeretjük egymást s a szeretők az első pillanatban is régi ismerősek.”

Mircea:

„Cu cât drag te-ăși fi privit mereu-mereu dar nu îndrăzneau fiindcă ochii tăi erau mereu așintîți asupra mea. Oare nu iei în nume de rău această sinceritate? E adevărat că noi acum vorbim pentru prima dată împreună; asta n'are aface; ne iubim și îndrăgostiții, din prima clipă sunt ca niște cunoștințe de demult.”

Ilyen kihagyások később is előfordulnak, így a VII., X., XII., XIII., XIV., XXII. és XXVII. fejezetben is. A VII. fejezetben Mircea hozzátold, Richard Ditrich és Ghițeanu pedig kihagy.

Petőfi: „Ternyei meghökkent, elsápadt.”

R. Ditrich: „Ternyei ingälbeni.”

Mircea: „Ternyei se făcuse galben ca ceara și nu se mai putea ține pe picioare.”

Itt a fordítók a „meghökkent” szóval szemben különböző módon járnak el. Egy másik példa:

Petőfi: „A gyertya égett szobámban; hosszú hamva lekonyult s végén rózsák voltak.”

R. Ditrich: „In odae ardea o lumânare.”

Mircea: „In odaia mea ardea lumânarea; mucul se încovoiașe mult în jos, iar prin capătul lui, ceara picurase niște trandafirăși.”

Ugyancsak ebben a fejezetben a „Jancsi” szót egyik fordító sem fordítja helyesen: R. Ditrich és Ghițeanu egyszerűen Ioan-nal, V. Mircea pedig a német Hans-al vagy Johann-al. Pedig könnyen megtalálhatták volna a megfelelő román szót (Ionel, Niță).

Kellemetlen elnézés fordul elő Mirceanál a VIII. fejezet 43-ik oldalán, ahol 70 év helyett 17-et fordít. Ilyen számhibákat találunk R. Ditrich és Ghițeanunál is. A XXVII. fejezetben hat év helyett tíz évet fordítanak s ötvenezer forint helyett százezeret.

Helyesen teszi Ditrich és társa, hogy ha már nem találja a megfelelő szót, kihagyja.

Petőfi: „Tehát itt nyugszol, itt enyészol édes idveségem!”

Ditrich: Aici te odihnești tu, dulcea mea iubită!”

Mircea: „Așa dar aici te odihnești tu, aici putrezești tu, dulcea mea fericire.”

Az enyészés kifejezésére nem tartom elég finomnak, elég esztétikusnak a „putrezi” (rothadni) igét.

Gvadányi nevét így találjuk meg Mirceanál: Gvadany, Gvadány. Zavaró sajtóhiba a XIII. fejezetben a Szamos fordítása: Mámos (Someș). Hibás latin idézet van a 93-ik oldalon (XV. fejezet). Ahelyett, hogy: „Sed si bona, valde bona”, ez áll: „Sed si valde, valde bona.”

Egyébként Mircea kifejezőbben, gondosabban fordít. Egy példa a VI. fejezetből azonban azt bizonyítja, hogy munkája nem mindig szabatos.

Petőfi: „Siettetém az esküvést. Azt gondolám, hogy a sietés életem ingadozó boldogságát szilárd alapra állítja.”

Ditrich: „Am grăbit cununia, crezând că voi putea îndreptă lucrurile.”

Mircea: „Grăbii plecarea (?) nunții. Credeam că graba are să ajute mult șubredei mele fericiri.”

A „Grăbii plecarea nuniții” kifejezésnek így nincs értelme. Fordíthatta volna úgy: „Grăbii să pornesc nunta.”

13. Méltatások.

A Petőfiről szóló dicsőítő művek egész irodalmat tesznek ki. A külföldi költők közül 19-en írtak magasztaló verseket. Ebből 11 német, 3 francia, 4 olasz, 1 angol. A magyarok közül 242-en dicsőítették költeményben, 22-en magasztalták szindarabban. Baros Gyula 400 magyar írónak 600 olyan szépirodalmi munkáját gyűjtötte össze, amelyek Petőfire vonatkoznak: Petőfi a szépirodalomban, Magyar könyvszemle, 1923. évfolyam.¹⁾

1) L. Pintér Jenő A magyar irodalom a XIX. század második harmadában. Budapest 1933, 404. l.

E felsorolásból kimaradt Goga Oktávián Petőfihez intézett költeménye és hiányzanak a román nyelvű méltatások.

Az első román, aki magyar irodalommal, szellemi élettel, a magyar lélekkel, annak különböző megnyilvánulásával foglalkozott, *Slavici János* volt. Az 1925-ben elhalt, világosi születésű (1848.) papfiú novelláinak tárgyát az erdélyi román falú életéből vette. Ő az első nevezetesebb erdélyi román prózaíró, aki mintegy hatvan évvel ezelőtt a modern román irodalmat bevezető Con-vorbiri Literare folyóirat hasábjain a magyarokról irt tanulmányában szélsőséges irányt foglal el. (Studii asupra Maghiarilor.)

Tanulmányorozatában egyáltalán nem vallja azt a nézetet, amelyiket utóbb Ady úgy fejez ki, hogy „magyar, román, szláv bánat már ezer év óta rokon.” Nem akar találkozni az eszmebarrikádokon. A magyar nyelv — szerinte — az egyhangúság ritka megtestesülése, a magyar irodalom kizárólag nemzeti jellegű és bizarr. (Con-vorbiri Literare V. 1871. december 1., 299-ik oldal.) Diszszonánsan jellemzi Petőfi költészetét: „Ha egy nem magyar végig megy Petőfi líráján, itt-ott talán talál benne egy-egy eszmét, sok fantáziát, kevés esztétikát s talán még kevesebb erkölcsöt: Petőfit azonban csak az fogja csodálni, aki tudja s aki meggyőződik arról, hogy ez az ember (!) „Az őrült”-ben, a puszták leírásában, vagy bármely más művében 4 millió ember számára beszélt. Ha eredetiség szempontjából akarjuk megítélni, akkor meg kell engednünk, hogy ritkán találjuk meg azt olyan mértékben, mint ná'a.” (i. h. 301. oldal).

Slavici megállapításaival foglalkozni és azokat tovább elemezni szomorú és célszerűtlen dolognak látom. Ennyit megemlíteni róla azonban hozzátartozik a Petőfi-kérdés történetéhez.

Az Összehasonlító Irodalomtörténeti Lapok 1877. szeptember 15-i számában Koltzoff—Massalsky Helén hercegnő, írói nevén Dora D'Istria, aki tudvalevőleg a román Ghica hercegi családból származott, így nyilatkozik Petőfiről:

„...Lorsque j'ai lu la traduction française de cet écrivain vraiment original, j'avais déjà constaté qu'il méritait une place parmi les premiers poètes de notre siècle.

De vastes plaines que Petőfi préférait aux plus beaux sites des Alpes et des Apennins à „l'empire des sources du soleil“ il y a fort loin sans doute. Cependant l'esprit chevaleresque de ces héros magyars dont les exploits sont dans toutes les mémoires, se retrouve bien souvent chez ces vaillants fils de la race touranienne qui ont civilisé l'extrême Orient...”

A Petőfi problémának más más hullámcsapása egy múlt század végi temesvári előadás. Oprisiu Péter távirdaigazgató felolvasására kívánok röviden rámutatni, amely a temesvári román Olvasókör közönsége előtt hangzott el 1882 november 26-án Petőfi életéről és műveiről. Előadását és 5 fordítását a Budapesten megjelenő Viitorul 1885-ben, tárcarovatában sorozatosan közölte. (1885. február 8—20, 10—22, 13—25).

Oprisiu felolvasása elején többek között ezeket mondja: „És ha mi is érdeklődünk a különböző népek igazi nagy emberei iránt, ha gyönyörködtünk egy Schiller, Göthe, Shakespeare, Molière, Béranger és mások költeményeiben és egyéb csodás munkáiban, akkor mennyivel inkább érdekelni fog azon nemzet egyik gényuszának élete és működésének eredménye, amellyel mindennap és minden helyen érintkezünk, amellyel az ezeréves sors úgy rendelte, hogy együtt éljünk és együtt haljunk meg. Epen azért hiszem is, hogy ha több különféle tudományos és román nemzeti témáról szóló előadás után, amelyeket szerencsém volt önök előtt megtartani, ez alkalommal a magyar nemzet legnagyobb lírai költőjéről fogok beszélni, az önök tetszésével fogok találkozni, annál is inkább, mivel noha Petőfi Sándor testestől-lelkestől magyar volt, mégis az ő emelkedett érzésvilága és tüzes haza- és szabadságszeretete, például szolgálhat minden embernek és minden nemzetnek.”

A befejezés pedig így szól:

„Mi is, románok kérjük az eget, hogy a mi sziveinkbe is ilyen tiszta szeretetet ültessen családunk, nem-

zetünk és hazánk iránt, amilyen Petőfi Sándor szívét hevítette!”

Igy tudta becsülni a temesvári távírdaigazgató azt a költőt, akinek budapesti szoborleleplezési ünnepére ugyanabban az évben Carmen Sylva, román királynő a leg szebb koszorut küldte.

Időrendben az Ungaria két, az 1891. évfolyamban névtelentől s az 1897-ben Lyka Károly tollából megjelent rövid élet- és jellemrajza következik.

A szintén erdélyi származású *Chendi Ilarie* (1872—1913), a jeles kritikus, az Aradon megjelenő *Tribuna Poporului* 1899 július hó 13-iki számában az elismerés szellemében adózik Petőfinek.

A múltnak melánkólikus forradalmára, aki nemzetpolitikai okokból fordítja Petőfit, „a román Petőfi”¹⁾, Cântece fără țară (Hazátlan énekek) című ciklusában szól „a végzet prófétájához”: „Lui Petőfi”. Gara Ákos a Nagyváradon megjelenő *Aurora* folyóirat 1923 április hó 1-i számában magyarra fordítja. Az öt szakaszos költemény így kezdődik:

Petőfihez.

Kit meghallgattak istenek, te mindörökre gyűlölt testvér,
A végzet prófétája te, az istenek kegyükbe vettek.
S hogy halhatatlanná tegyék a harsonád hangját s a teted,
Fölkent halántékodra hullt az égi kegyből drága, szent vér.

Lesz idő, amikor megszűnik az egymás elleni indulat,
egyszer eljön az örök pihenés ideje, amikor vád és harag
mind messze szállnak:

A kék égboltról elvonul a gyűlölet felhője végre,
A végtelen hullámokat halkan bolyongjuk át mi ketten.
S míg szent jutalmul nyugszik ott halóporunk a néma csendben,
Dalunk zenéje elpihen, mint villám fáradtan, kiegészve.

*

Petőfinek 1922-ben, fényes keretek között lezajlott százéves születési ünneplése a románság figyelmét sem kerülte el. A magyarság találkozása és testvéri ölelkezése

1) Schöpfjin Aladár nevezi Goga Oktáviánt így, A román Petőfi c. cikkében, a Pesti Napló 1916 december hó 26-iki számában.

mellett a románság is szót kér, hogy elismeréssel hajtsa meg a tisztelet zászlóját azelőtt a géniusz előtt, aki kinőve egy nemzetközösség kereteiből az emberisége lett.

Különböző folyóiratokban és lapokban. ha nem is nagy terjedelmű, de tiszteletet adó megemlékezések jelennek meg, sőt a közoktatásügyi minisztérium külön kiadványban teszi a nagy költő elé az emlékezet virágcsokrát.

A nagyszebeni „*Transilvania*“ folyóirat 1922 januári számában beszél a jó öreg korcsmáros fiáról, akinek élete bizonyos mozzanataiban hasonlít Eminescuéhoz. Rövid, alig 26 éves pályafutásában, mint meteor jelenik meg a magyar irodalom s a világirodalom egén. Kevés lírai költőt lehet hozzá hasonlítani. Az érzés mélysége és őszintesége mellett annyi újat hoz. Heine Henrik, a nagy német lírikus csak néhány Petőfi költeményt ismert gyenge német fordításokból és mégis el kellett ismernie a költő lángelméjét, azt mondva nagyon szerényen magáról, hogy saját lírai költeményei csak gyermekgagyogások Petőfi erőteljes, férfias beszéde mellett. Nagyobb dicséretet nem lehetett volna mondani a magyar alföld és magyar faj ezen sajátos költőjéről. Aztán Petőfinek egy útleírása következik románul; az, amely 1847 május hó 26-án kelt Erdődön s amelyben a költő Szendrey Júlia iránti szerelméről tesz bizonyosságot.

A Nagyváradon megjelenő „*Cele trei Crișuri*“ folyóirat 1922 március 1—15-iki számában a jegyzetek (Note) rovatában a Petőfi centennárium ünnepét jelzi, mely nem csupán a magyarság ünnepe, hanem az egész világé, mert Petőfi hihetetlen magasságot ért el a költészetben, ami a nagy, egyetemes lángelmék sorába helyezte. Az irodalomtörténet Leopardi, Körner és Béranger mellé helyezi. Vaskosan téved a sorok írója, amikor azt állítja, hogy Az apostolt Goga fordította le románra.

Az „*Adevărul Literar și Artistic*“ folyóirat 1922 augusztus 6-iki számában post festa írja, hogy július végén az egész európai szellemvilág ülte száz éves emléket annak, hogy a világirodalom egyik leglelkesebb éneke, Petőfi megszületett. Petőfi csodája az emberi fajnak. (P. e un miracol al speciei umane). A megmérhetetlen vágy, a ki nem elégtűlt dicsőség, a szabadság s a

csapongó álmok költője. Az emberi lélek, az emberi törekvés egyik nagy lovagja. (E unul din marii cavaleri ai suflului și năzuinții). Dalai a lelkesedésnek s az erőnek csodálatos és kiapadhatatlan forrásai.

A kolozsvári *Patria* 1922 augusztus elseji számában volt kedves egyetemi tanárom, Bogdan-Duică ír a magyarok segesvári ünnepléséről. Szép, sőt természetes dolog ez. Petőfi egészen az övék, de nem lehetne, még ünnep keretében is, a miénk is? — kérdezi. Ha ők a világirodalmi magaslatról nem szállítanak alá a csupán nemzeti költő rangjára, akkor igen, igen, igen! Petőfit elnyeli a segesvári mocsár. Lángész és mocsár, micsoda ellentmondás és micsoda csunya végzet! Nekem fáj a magyarok vesztesége — mondja a fínom lelkületű professzor — hogyné fájna nekik?! Legyen átkozott a segesvári mocsár, amely bizonyára a megsemmisülés poklának felnyitott szája volt! Ünnepejétek; házaink csöndjében mi is ünnepejünk; mert a lángész túl megy, túl kell mennie a nemzeti határokon.

A Petrescu Cézár szerkesztésében, Bukarestben megjelenő „Gândirea” folyóirat, melyet a francia szimbólizmus és a német expreszszionizmus román közlönyének lehet mondani, 1923 január hó 5-iki számában poétikus lendületű centennáriumi méltatást közöl *Franyó Zoltán* tollából. A magyaroknak két Petőfijök van — mondja Franyó. Az egyik az, akit irodalmi társulatok gyűléseiken forrongó temperamentumából vérszegény bálvánnyá alakítottak, az irodalmi megmozdulások hóhérai ostoba iskoláskönyvekbe temettek, megkisebbitettek, széttéptek, elvékonyítottak. A másik, aki azon a történeti márciusi napon megfújta az áldott és ellenálhatatlan felszabadulásnak riadóját. Ez a féktelen ritmusú Petőfi, ez a valódi, az egyetlen. Benne robbanni kész az örök forradalom ekrazitja, az ő mérhetetlen látomásaiban, az ő felcsendülő, könnyes, fájdalmas és magasztos szavaiban költői proféciák vergődnek, magukba fojtva a politikai és nemzeti eszmék kérge alatt az elrejtett tüzet, amelyből talán századok multán előtör az emberiség megkövesedett rétegei alól, a magyar testvériségből az egyetemes testviréség, amint a zöld és illatos

lombból az évezredes rétegek súlyukkal létrehozzák a fénylő szentet. — Az idő csak fokozta műveinek jelentőségét. A nemzeti törekvések költőjét olyan rangra emelni, akinek az emberiség adója marad.

Utoljára emlitem elhunyt szláv nyelvészeti egyetemi tanáromnak, *Popovici Józsefnek*, a közoktatásügyi minisztérium kiadásában, 1923-ban megjelent *Petőfi* c. emlékeztetését. A kis füzet mindössze 27 oldalból áll. Legelején ott találjuk Petőfi igen gyöngye arcképét. Petőfinek két hazája volt. Az egyik, ahol született, Magyarország, a másik Erdély, ahol ideálját megtalálta és életét befejezte. A költő világa ott kezdődik, ahol az Isten által alkotott világ befejeződik s mindenhatósága ott más, új világot épít. Petőfi a szabadság hőse volt. Lelke a demokratikus és köztársasági érzelmek fészke. Júlia szent volt Petőfi számára s hogyha a költő szívének foltja lett volna, ezt leégette volna szerelmének lángja. Házasságuk szép, ideális, tele áldozattal. *)

Popovici professzor azért írja megemlékezését, mert a románok is értékelik a költészetnek ezen felülmúlhatatlan génuszát („acest geniu neîntrecut al poeziei“), aki a világ-irodalomba még életében átment.

Idézi Szabolcska mondását :

»Életem, halálom
Egy gyönyörű nóta,
Mintha csak a jó Istennek
Te diktáltad volna.«

Prófétája és hőse volt a nemzeti szabadságnak, akinek emléke megérdemli, hogy mindörökké éljen.

14. Petőfi és Eminescu.

Petőfivel a magyar nemzet legnagyobb lírikusával szokták néha együtt emlegetni Eminescut, mert nemzete irodalmában Eminescu is azt a helyet foglalja el, mint a magyar költő. Ez az adottság azonban még kevés ahhoz, hogy kettőjük között érdemleges párhuzamot lehessen

*) „Fehéregyház“ „Feriház“-nak van írva. Tévedés az is Popovicinál, hogy Júlia 1868 szeptember hó 8-án hal meg. Halála 6-án következett be, 8-án temetik.

vonni. Ha meg is teszi ezt valaki, munkája egy-két rokonvonás kimutatását leszámítva, a külső hasonlóságok laza kapcsolatainak és a különbségek negativumainak a feltűntetésében fog kimerülni. Ezt tapasztaljuk Szőcs Géza, nagyszebeni tanár 1895-ben megjelent Eminescu tanulmányában is,¹⁾ amelyet az ottani értelmiség várakozással fogadott, amint a szerző bevezetésében mondja. Tartalmi azonosság a két költő között vajmi kevés van, pedig ez a fontos. Ha már párhuzamot akarunk vonni a két irodalom reprezentáns alakjai között, inkább megtehetjük azt például Petőfi és Iosif, vagy Petőfi és Goga között, vagy pedig Eminescu és Vajda János között s inkább fogunk kézzelfogható eredményhez jutni.

Szőcs Géza könyve elején tévesen mondja azt, hogy Eminescu Mihály abban az esztendőben született, amelyben a magyar nemzet elveszítette Petőfit. Eminescu egy évvel később, 1850-ben született. Életrajza után költeményeit veszi sorra. „A császár és proletár“ (Împărat și proletar) olvasásakor Petőfi Apostola jut eszébe. Az éhező kis fiú, aki így szól apjához:

»A halottak olyan boldogok,
Mert nem éheznek ők.«

Sokszor találjuk meg ugyanazt a gondolatot Eminescunál és Petőfinél — állapítja meg a szerző. Csakhogy Petőfi büszkén, magasan szárnyal, mint a kőszáli sas, míg Eminescu leírja az emberek szenvedéseit, kesereg a földi kínok, az elnyomottak bajai fölött, de a halálban, az örök nyugalomban, a Nirvánában találja a kiegyenlítést, a kiengesztelődést.

Petőfi azt tartja, hogy az emberiség célja a boldogság s ennek eszköze a szabadság. Kezébe veszi a szabadság zászlóját, fennen lobogtatja és vérével pecsételi meg szabadság- és hazaszeretétét.

Eminescu lelkesül a szabadságért, az emberiség magasztos eszméiért, de egyénisége, természete nem engedik — a viszonyok sem lévén olyanok, mint Petőfi korában és hazájában, — hogy azt a szerepet játssza, úgy

1) Eminescu, ismerteti Szőcs Géza, Krafft. Nagy-Szeben 1895.

lelkesítse honfitársait s úgy szálljon síkra elvei mellett, mint Petőfi. Eminescu lassan, észrevétlenül akar meghalni, csendesen pihen a tenger partján, az ő kedves fáin alatt, hogy ne zavarja semmi síri álmát s a habok örök csobogása mormolja el halotti altató dalát. Petőfi a tüzet szereti, fa akar lenni, amelyen villám fut keresztül s a harc mezején kíván elesni a haza — és világszabadságért.

A tűz és a víz költője mégis sok tekintetben hasonlítanak egymáshoz. Mindkettő kóborolt, szenvedett, mint szegény színész. Mindkettő korai és szerencsétlen halállal tűnik el az élet küzdő teréről. Mindkettő új hangot, elemeket vitt be nemzetének irodalmába. Az azonban elvitázhatatlan, hogy Petőfi lángesze, teremő ereje olyan, hogy vele más költőt összehasonlítani alig lehet, alig szabad. Azonban Eminescu a lírában oly közvetlen megkapó hangú alkotásokat adott, hogy bár tehetsége sok tekintetben más irányú, mégis megérdemli, hogy az óriás Petőfi mellett is feltűnést keltsen.

Petőfi a lángelmének oly tulajdonságait mutatja, amelyeket alig találunk meg a világirodalomban másutt, míg Eminescu tehetsége fokozatos, lassú fejlődést mutat s ennek a fejlődésnek akkor vetett véget a végzet, amikor a legszebb eredményeket mutatta fel.

Eminescu az erdőt, a csendes mezőt szereti, ahová elvonulhat az emberek szemei elől; szereti a csendesen csörgedező csermelyt, a folyót s a tengert. Halála után a tenger partján akar pihenni, az erdő közelében.

»Mai am un singur dor
In liniștea sării;
Să mă lăsați să mor
La marginea mării...«

Petőfi utálja a vizet, ő a tüzet szereti:

»Nem akarok elrohadni
Mint a fűzfa a mocsárban;
El akarok égni, mint a
Tölgy a fellegek lángjában.

Te vagy az én elemem, tűz!
Sokat fáztam életemben

Szegény testem sokat fázott
De meleg volt mindig lelkem.

Legyek fa, melyen villám fut keresztül,
Vagy melyet szélvész csavar ki tövestül...

Az egyik költő a víz mormolását, a másik a villám dörgését kívánja halotti éneknek. Az egyik a harc mezején akar elesni, a másik csöndben, egyedül akar meghalni a tenger partján, közel az ő kedves erdejéhez. Az elsőnek teljesül is -- csodálatosképpen vágya; a második is egyedül, magányban hal meg, amint őhajtotta, csak-hogy szomorú véggel, nagy szenvedések után, kétszeres halállal.

A tűz és a víz költője egyaránt méltó tolmácsolója kora hangulatának. A múlt század közepe a bátor fellépés, vérmes remények, lángoló hazafiság kora minden népnél. Ennek a hangultnak legkiválóbb képviselője a magyaroknál Petőfi. A század vége a világfájdalom, a borulátás kora s a román népnél ezt a hangulatot Eminescu képviseli.

Körülbelül ezeket a gondolatokat foglalja magában Szőcs Géza 1923-ban, Gyergyószentmiklóson megjelent Eminescu és Petőfi párhuzama is.

15. Függelék.

A. románra fordított Petőfi költemények névsora, fordítói és lelőhelye.

1. A bánat? Egy nagy oczeán.	Banciu Axente	Gazeta Transilvaniei, Braşov, 1916 júl. 3.
2. A bilincs.	Banciu Axente	Gazeta Transilvaniei, Braşov, 1916 jun 5.
3. A bokor a viharhoz.	Pituc Béla	Ungaria, Kolozsvár, 1894, 361 l.
4. A dal.	Iosif O. István	Poezii alese, Craiova 1896.
5. A dal.	Cridim	Aurora, Oradea, 1923 március 1.
6. A Dunán.	Pituc Béla	Ungaria, 1893, 468 l.
7. A Dunán.	Loichiţă V.	Floarea darurilor, Bucureşti 1907 május 6.
8. A farkasok dala.	Goga Oktávián	Luceafărul, Budapest, 1904 augusztus 15.
9. A felhők	Pituc Béla	Ungaria, 1896 évf.
10. A felhők.	Soricu U. János	Neamul Românesc Literar, 1911 július 24.
Ţara Noastră, Cluj, 1922 november 26.
11. A felhők.	Banciu Axente	Transilvania, Sibiu, 1922 április.
12. A huszár	Oprisiu Péter	Viitorul, Budapest, 1885 február 13/25.
13. A jeggyűrű.	Soricu U. János	Ramuri, Craiova, 1907, 137. l.
14. A kutyák dala.	Goga Oktávián	Luceafărul, 1904 augusztus 15.
15. A ledőlt szobor.	Pituc Béla	Ungaria, 1895. 248 l.
16. A letarlott...	Iosif O. István	Apostolul, Bucureşti, 1897.
Poezii alese, Craiova 1896.
17. A letarlott...	Todor P. Ábrahám	Floarea soarelui, Buc., 1927 június—július.

18. AmagyarokIstene.	Pituc Béla	Ungaria, 1895, 304 l.
19. A naphoz.	Iosif O. István	Apostolul, București, 1897.
20. A naphoz.	Banciu Axente	Țara Bârsei, Brașov, 1930 márc.—április
21. A nemes	Iosif O. István	Poesii alese, Craiova, 1896.
22. A nép nevében.	Nilvanu Miklós	Familia, Pesta, 1879, 69. sz.
23. A nép nevében.	Banciu Axente	Transilvania, Sibiu, 1922 április.
24. A rab.	Pituc Béla	Ungaria, 1894, 203 l.
25. A rab.	Hulea Ovidiusz	Gazeta Transilvaniei, 1915 július 10.
26. A rab.	Petre A. György	Aurora, Oradea, 1923-április 1.
27. A rab oroszlán.	Pituc Béla	Ungaria, 1894, 361 l.
28. A rab oroszlán.	Banciu Axente	Gazeta Transilvaniei, 1916 május 21.
29. A szabadsághoz.	Banciu Axente	Gazeta Transilvaniei, 1915 december 25.
30. A székelyek.	Pituc Béla	Ungaria, 1896, 17 l.
31. A tavaszhoz.	Pop C. János	Ungaria, 1894, 127 o.
32. A tavaszhoz.	Zászló János	Călimdarul Mătasarilor, 1894—1895 évf.
33. A természet vad-virága	Soricu U. János	Neamul Românesc, 1911 157 l.
34. A tintás üveg.	Pituc Béla	Ungaria, 1893, 468 l.
35. A Tisza.	Banciu Axente	Țara Bârsei, 1930 május—június.
36. A XIX. század költői.	Soricu U. János	Neamul Românesc, Buc., 1908, 243 l.
37. A türelemről.	Banciu Axente	Gazeta Transilvaniei, 1916 február 16.
38. A világ és én.	Soricu U. János	Viitorul, 1909 április 20. București.
39. A virágok.	Pituc Béla	Ungaria, 1894, 162 l.
40. A virágok.	Banciu Axente	Transilvania, 1921 október—december.
41. Alkony.	Loichiță V.	Floarea darurilor, Buc. 1907 május 6.
42. Alkú.	Oprisiu Péter	Viitorul, Budapest, 1885 február 13. 25.

43. Ausztria.	Soricu U. János	Viitorul, București,
1908 december 25.
44. Az apostol.	Iosif O. István	București, C. Müller,
1897.
45. Az elhagyott
zászló.	Pituc Béla	Ungaria, 1893, 468 l.
46. Az ember.	Petre A. György	Aurora, Oradea, 1923,
április 1
47. Az erdőnek ma-
dara van.	Pituc Béla	Ungaria, 1894, 361 l.
48. Az erdőnek ma-
dara van.	Banciu Axente	Țara Bârsei, 1931
november-december
49. Az éj.	Banciu Axente	Gazeta Transilvaniei,
1916 június 14.
50. Az én képzetem
nem...	Banciu Axente	Gazeta Transilvaniei,
1916 május 1.
51. Az én szerelmem.	Soricu U. János	Ramuri, Craiova, 1909,
69 l.
Țara Noastră, Cluj,
1922 november 26.
52. Az ítélet.	Pituc Béla	Ungaria, 1894, 27 l.
53. Az ítélet.	Banciu Axente	Gazeta Transilvaniei,
1916 augusztus 11.
54. Az öreg úr.	Iosif O. István	Poezii alese, Craiova,
1896
55. Az örült.	Iosif O. István	Viața, 1894, 8. sz. 4 l.
56. Az örült.	Soricu U. János	Ramuri, Craiova, 1908-
337—338 l.
57. Az örült.	Loichiță V.	Neamul Românesc, Li-
terar, 1909 szept. 1.
58. Az utánzókhöz.	Banciu Axente	Țara Bârsei, 1929
május hó.
59. Álltam sírhalma
mellett...	Iosif O. István	Apostolul, București,
1897.
60. Álmodom-e?	Pop C. János	Ungaria, 1894, 162 l.
61. Bányában.	Banciu Axente	Gazeta Transilvaniei,
1916 február 6.
62. Befordultam a
konyhára...	Iosif O. István	Apostolul, București,
1897.
63. Beszél a fákkal a
bús őszi szél...	Goga Oktávián	Luceafărul, 1908 feb-
ruár 1.
64. Boldogtalan vol-
tam.	Pop C. János	Ungaria, 1894, 162 l.
65. Búm és örömem.	Loichiță V.	Floarea darurilor, Buc.
1907 január 1.

66. Búm és örömem	Banciu Axente	Gazeta Transilvaniei,
1916 július 12.
67. Csalogányok és
pacsirták.	Goga Oktávián	Luceafărul, 1907 jan. 1.
Flacăra, București,
1911 dec. 24
68. Daczos leány!	Todor P. Ábrahám	Floarea soarelui, Buc.
1927 június—július.
69. E gazdag úr.	Banciu Axente	Gazeta Transilvaniei,
1916 április 17.
70. Egy bölcs haj-
dan.	Iosif O. István	Poezii alese, Craiova,
1896.
71. Egy bölcs haj-
dan.	Stoica László	Ramuri, Craiova, 1907,
284 l.
72. Egy gondolat
bánt engemet...	Oprisiu Péter	Viitorul, Budapest,
1885 február 13/25.
73. Egy gondolat
bánt engemet...	Goga Oktávián	Luceafărul, 1904 dec.
14.
Cântece fără țară, 289 l.
74. Elfojtott könnyek.	Banciu Axente	Gazeta Transilvaniei,
1916 január 1.
75. Elmondanám.	Iosif O. István	Apostolul, București,
1897.
76. Első szerelem.	Iosif O. István	Poezii alese, Craiova,
1896.
77. Első szerelem.	Loichiță V.	Neamul Românesc,
1908 április 30.
78. Első szerepem.	Pop C. János	Ungaria, 1894, 162 l.
79. Első szerepem.	Iosif O. István	Poezii alese, Craiova,
1896.
80. Erdélyben.	Soricu U. János	Viitorul, București,
1907 április 21.
81. Esik, esik, esik ..	Loichiță V.	Neamul Românesc,
1908 április 6.
82. Ez a világ a
milyen nagy...	Macedonschi A. S.	Familia 1877, 46. sz.
83. Ez a világ a
milyen nagy...	Pituc Béla	Ungaria, 1893, 468 l.
84. Ez a világ a
milyen nagy...	Iosif O. István	Adevărul, 1893. I. 4.
Poezii alese, Craiova,
1896.
85. Édes öröm itta-
lak már.	Pop C. János	Ungaria, 1894, 127 l.
86. Éjjel.	Iosif O. István	Poezii alese, Craiova,
1896.

87. Élet, halál.	Pop C. János	Ungaria, 1894, 162 l.
88. Élet, halál.	Banciu Axente	Gazeta Transilvaniei,
1916 június 5
89. Élet, halál.	Todor P. Ábrahám	Floarea soarelui, Buc.,
1927 június – július.
90. Élet vagy halál.	Pituc Béla	Ungaria, 1894, 27 l.
91. Élő halott.	Pop C. János	Ungaria, 1894, 162 l.
92. Én és a nap.	Cridim	Aurora, 1923 márc. 1.
93. Érik a gabona.	Pop C. János	Ungaria, 1894, 162 l.
94. Érik a gabona.	Banciu Axente	Țara Bârsei, 1929 máj.
95. Falu végén kurta
kocsma.	Iosif O. István	Poezii alese, Craiova,
1896.
Tâlmăciri, București,
1909.
96. Fejemben éj van.	Banciu Axente	Gazeta Transilvaniei,
1916 április 17.
97. Feleségektelesége	Oprisiu Péter	Viitorul, Budapest,
1885 február 13/25.
98. Föl a szent há-
borúra!	Soricu U János	Ramuri, Craiova, 1907,
390 – 392 l.
99. Föltámadott a
tenger.	Banciu Axente	Românul, Arad, 1916
január 9/22.
100. Fönséges éj!	Iosif O. István	Poezii alese, Craiova,
1897.
101. Fürdik a holdvi-
lág az éj tengerében.	R. a	Ungaria, 1897, 352 l.
102. Füstbe ment terv.	Pituc Béla	Ungaria, 1893, 468 l.
103. Füstbe ment terv.	Iosif O István	Poezii alese, Craiova,
1896.
Tâlmăciri, Buc., 1909.
104. Ha az Isten.	Soricu U. János	Viitorul, București,
1909 április 13.
Țara Noastră, Cluj,
1922 november 26.
105. Ha férfi vagy,
légy férfi.	Banciu Axente	Transilvania, 1922 máj.
106. Hazugság, a mit.	Todor P. Ábrahám	Floarea soarelui, Buc.,
1927 június – július.
107. Háború volt.	Bunciu Axente	Gazeta Transilvaniei,
1916 február 4.
108. Homér és Oszian.	Loichiță V.	Floarea darurilor, 1907
április 22.
109. Honfidal	Oprisiu Péter	Viitorul, Budapest,
1885 február 13/25.

110. Honfidal	Pop C. János	Ungaria, 1896, 216 l.
111. Honfidal	Banciu Axente	Țara Bârsei, 1933 nov.—dec.
112. Hull a levél a virágról.	Iosif O. István	Poezii alese, Craiova, 1896.
113. Így is jó.	Iosif O. István	Poezii alese, Craiova, 1896.
114. Ígyunk!	Iosif O. István	Poezii alese, Craiova. 1896.
115. Itt állok a róna közepén.	Banciu Axente	Gazeta Transilvaniei, 1916 július 3. Transilvania, 1921 október—december.
116. Itt van az ősz, itt van újra.	Pituc Béla	Ungaria, 1897, 128 l.
117. János Vitéz.	R. d. a.	Ungaria, 1898 nov., 359 o., 5 éneknyi szemelvény.
118. Járnak, kelnek so- kan zöld erdőben.	Pop C. János	Ungaria, 1894, 162 l.
119. Jövendölés.	Iosif O. István	Tălmăciri, Buc., 1909.
120. Kard és lánc.	Pituc Béla	Ungaria, 1894, 203 l.
121. Katona vagyok én.	Iosif O. István	Poezii alese, Craiova, 1896. Tălmăciri, Buc., 1909.
122. Katona vagyok én.	Banciu Axente	Românul, Arad, 1916. 9/22.
123. Kellemetlen őszi reggel.	Iosif O. István	Poezii alese, Craiova, 1896.
124. Kellemetlen őszi reggel.	Loichiță V.	Floarea darurilor, Buc., 1907 augusztus 19.
125. Kereszt.	Banciu Axente	Gazeta Transilvaniei, 1916 április 3.
126. Keresztúton állok.	Gorun János	Adevărul Literar, 1924 december 14.
127. Keresztúton állok.	Todor P. Ábrahám	Floarea soerului, Buc., 1928 január-február.
128. Képzetem.	Banciu Axente	Gazeta Transilvaniei, 1916 március 6.
129. Kérdezd: szeret- lek-e?	Pituc Béla	Ungaria, 1894, 127 l.
130. Kicsapott a folyó.	Iosif O. István	Poezii alese, Craiova, 1896. Tălmăciri, Buc., 1909.

131. Kis furulyám szomorúfűz ága.	Loichița V.	Floarea darurilor, Buc ,
1907 június 17.
132. Kivágom én.	Bancin Axente	Gazeta Transilvaniei,
1916 április 3.
133. Lennék én folyóviz.	Vulcanu József	Familia, 1872, 5. sz.
134. Már sokszor énekeltem.	Iosif O. István	Poezii alese, Craiova,
1896.
Tălmăciri, Buc., 1909.
135. Megfagy a szív, ha nem szeret.	Todor P. Ábrahám	Floarea soarelui, Buc.,
1927 június—július.
136. Megy a juhász a számaron.	Pădure P.	Luceafărul, 1911, 84 l.
137. Meredek a pincegádor.	Banciu Axente	Țara Bârsei, 1931
március—április.
138. Mi foly ott a mezőn.	Pop C. János	Ungaria, 1894, 162 l.
139. Midőn a földön.	Banciu Axente	Gazeta Transilvaniei,
1915 december 13.
140. Miért vagyok én még a világon...	Soricu U. János	Ramuri, Craiova, 1909,
348—349 l.
141. Milyen furcsa álmam	Todor P. Ábrahám	Floarea soarelui, 1927
október.
142. Minek nevezzelek?	Pituc Béla	Ungaria, 1895, 225 l.
143. Mit daloltok még ti, jámbor költők?	Banciu Axente	Gazeta Transilvaniei,
1916 június 26.
144. Mit ettél, föld.	Banciu Axente	Gazeta Transilvaniei,
1916, július 3.
145. Múlандóság.	Iosif O. István	Gazeta Săteanului, Buzău, 1894, április 17.
Poezii alese, Craiova,
1896
Tălmăciri, Buc., 1909.
146. Nehéz, nehéz a szívem.	Banciu Axente	Țara Bârsei, 1931,
szept.—október.
147. Nem megyek én innen sehova.	R...a	Ungaria, 1897, 336 l.
148. Nem ver meg engem az Isten.	Iosif O. István	Poezii alese, Craiova,
1896.
149. Nemzeti dal.	Pituc Béla	Ungaria, 1895, 206 l.
150. Oda nézzetek.	Banciu Axente	Gazeta Transilvaniei,
1916 augusztus 4.

151. Palota és kunyhó.	Banciu Axente	Gazeta Transilvaniei,
1916 február 26.
152. Pató Pál úr.	Pituc Béla	Ungaria, 1893, 31 l.
153. Reszket a bokor,
mert.	Dr. Szilasi Gergely	Összehasonlító Irodalomtörténeti Lapok,
1877 június 30.
154. Reszket a bokor,
mert.	Ionescu, Melánia	Petőfi Almanach, Budapest, 1909.
155. Rongyos vitézek.	Iosif O. István	Poesii alese, Craiova, 1896.
Tálmăciri, Buc., 1909.
156. Sirom.	Iosif O. István	Poezii alese, Craiova, 1896.
157. Szabadság, szerelem!	Barbul Jenő dr.	Petőfi Almanach, Budapest, 1909.
158. Szeptember végén.	Goga Oktávián	Luceafărul, 1930, szeptember 15.
159. Szeptember végén.	Nikita György	Adevărul Literar, 1924 december 7.
160. Szerelemnek rózsafája.	Iosif O. István	Viața, 1893. 4.
161. Szerelemnek rózsafája.	Loichiță V.	Floarea darurilor, Buc. 1907 augusztus 12.
162. Szeretek én...	Iosif O. István	Poezii alese, Craiova, 1896.
163. Szeretek én.	Soricu U. János	Ramuri, Craiova, 1908, 7—8 l.
Viitorul, București, 1908 júl. 19, aug. 1.
Aurora, Oradea, 1923 június 15.
164. Szeretlek kedvesem.	Pituc Béla	Ungaria, 1893, 468 l.
165. Szilaj Pista	Iosif O. István	Poezii alese, Craiova, 1896.
166. Szívem.	Banciu Axente	Transilvania, 1922 jan.
167. Szülőim halálára.	Dulfu Péter	Cântece și povești, Buc., 1910.
Visuri împlinite, Buc., 1909.
168. Szülőföldemen.	Iosif O. István	Poezii alese, Craiova, 1896.
Tálmăciri, Buc., 1909.
169. Távolból.	Pituc Béla	Ungaria, 1894, 361 l.

170. Távolból.	Iosif O. István	Poezii alese.
Tâlmăciri.
171. Távolból.	Dulfu Péter	Visuri împlinite.
Cântece și povești.
172. Te ifjúság.	Todor P. Ábrahám	Floarea soarelui, Buc.,
1927 márc.—április
173. Te vagy, te vagy
barna kislány.	Pituc Béla	Ungaria, 1893, 31 l.
174. Temetésre szól
az ének.	Pop C. János	Ungaria, 1894, 162 l.
175. Temetésre szól
az ének.	Pituc Béla	Ungaria, 1893, 31 l.
176. Temetésre szól
az ének.	R. d. a.	Ungaria, 1898, 53 l.
177. Temetésre szól
az ének.	Iosif O. István	Poezii alese, Craiova,
1896.
178. Tolvaj huszár.	Iosif O. István	Poezii alese.
Tâlmăciri.
179. Vadonban.	Pop C. János	Ungaria, 1894, 162 l.
180. Van a nagy alföl-
dőn csárda sok.	Iosif O. István	Poezii alese.
Tâlmăciri.
181. Véres napokról
álmodom.	Pituc Béla	Ungaria, 1895, 206 l.
182. Véres napokról
álmodom.	Goga Oktávián	Luceafărul, 1907 már-
cius 15.
183. Vízet iszom.	Iosif O. István	Poezii alese.
184. Voltak sokkal
jelesebbek.	Iosif O. István	Apostolul, Buc., 1897.

Kéziratban, Banciu Axente-nél olvasható fordítások :¹⁾

A csillagos ég (töredék), A nép, Az álom, Az elha-
gyott zászló, Dalaim, Egri hangok (töredék), Egy pár rövid
nap, Ha az Isten, Már sokszor énekeltem, Megfagy a szív,
ha nem szeret..., Megúnt rabság, Mi a dicsőség, Sírom,
Szabadság szerelem.

Összesen 150 költemény, 197 teljes fordításban, a
János Vitéz (l. 117 sz. a.) töredékesen és A hóhér kötele
c. regény, meg az Úti rajzok VI. levele van máig románra
fordítva.

1) Redacția revistei „Țara Bârsei“, Brașov.

A fordítók száma, A hóhér kötele c. regény három fordítójával s az Úti rajzok névtelen fordítójával együtt, összesen 29.

A legtöbbször lefordított költemények: Ez a világ a milyen nagy (4-szer) s a Temetésre szól az ének (4-szer.)

A legértékesebb fordításokat Iosif, Goga, Loichiță, Soricu, Banciu, Todor, és Stoica végezték.

Végszó.

Amint értekezésünkben kitűnik, a románság azok közé a népek közé tartozik, amelyeknél az európvándor Petőfi szintén hódítani tudott. Petőfi örök emberi értékei a románságot is figyelemre, érdeklődésre és tiszteleltre hangolták. Ha azonban arra a körülményre gondolunk, hogy Erdély havasai és virágos rétei közt, a folyók partján és hegyek alján évszázados együttélés kapcsában állt a két nép, kevésnek tűnik fel az a késői érdeklődés, amellyel itt fogadták, amellyel fordították. 826 költeményből csupán 198 fordítást találtam. jobbára folyóiratokban elszórva, 1872-ik évi kezdő dátummal. Ezek sem mind kifogástalan fordítások, igen sok közülök már teljesen feledésbe ment, elenyészett. A költeményfordításokon kívül A hóhér kötele c. regény, egy úti levél és néhány rövidre fogott méltatás jelzik a Petőfi egyetemes hatásának szórványos megnyilatkozásait.

Önként adódik a kérdés: mi az oka ennek a kevés érdeklődésnek? Az egyik okot kereshetjük abban a körülményben, hogy a románság művelt elemei, legalább az erdélyiek, Petőfit az iskola padjaiban *eredetiben* olvasták.

De a nyomósabbik okot nem ebben találom. Hadd mondja meg azt Goga Oktávián, a kiváló Petőfi műfordító. A Budapesten, szerkesztésében megjelenő Luceafărul 1903 augusztus elseji számában Az ember tragédiájának román közvetítője a következőket írja: „Mint a magyarok és köztünk fennálló politikai súrlódások visszhangját, évszázadok sajnálatraméltó hagyományát, valamint azon mozgalmakét, amelyek ma foglalkoztatnak, emelhetjük ki azt a jellemző tény, hogy sok magyar nyelven írott, elvitázhatatlan értékű irodalmi művet nem fordítottak le románra. Így állunk például Petőfi költeményeivel, amelyek nagyrésztben ma is ismeretlenek közönségünk előtt, míg Franciaországban, Németországban stb. a lángelméjű költő egyénisége majdnem legendás. Ugyanígy a magyarok is naiv-

sággal telt tájékozatlansággal tapogatóznak, amikor a mi irodalmunkról van szó. Nem véve számba azt a nagyjelentőségű körülményt, hogy az említett tény hiányzik azon két nemzet szükséges, kölcsönös megismeréséhez, amelyeknek a századok együttélését parancsoltak — az irodalom a maga elhivatottságában és sajátos irányelveivel — amelyek nem engedik meg egy rosszul értelmezett kizárólagosság meggyőződését — érezhető veszteségeket szenved.

Tehát a politikai súrlódások sajnálatraméltó hagyománya az igazi oka annak, hogy például Petőfinek diadalmas sikerű, messze földön hódítani tudó János Vitéze a román irodalomban máig sem szerepel. (Az Ungaria 5 éneknyi szemelvényét nem számíthatjuk egyébnek, mint sikertelen kísérletnek).

Petőfi, a teljes és igazi román nyelvű Petőfi késik. Nem tudhatni, hogy megjelenik-e s ha igen, mikor... Erre a románságnak minden valódi szép és igazi művészi alkotás iránt fogékony szelleme fog feleletet adni.

III. Bibliográfia.

Lapok és folyóiratok:

- Familia, Pesta, Oradea (1865 – 1904).
Viitorul, Buda-Pesta, 1885.
Convorbiri Literare, V. 1871.
Acta Comparationis Litterarum Universarum (Összehasonlító Irodalomtörténeti Lapok), Kolozsvár 1877.
Egyetemes Philologiai Közlöny 1877—1918.
Ungaria, Kolozsvár, 1891—1898.
Adevărul, 1893.
Viața, 1893—1894.
Gazeta Săteanului, Buzău, 1894.
Budapesti Szemle, 1898 (93 kötet.)
Luceafărul, Budapest, 1903, 1904, 1907, 1908, 1911.
Ramuri, Craiova, 1907—1909.
Floarea darurilor, București 1907.
Viitorul, București 1908 – 1909.
Neamul Românesc 1908.
Neamul Românesc Literar 1909, 1911.
Flacăra, București 1911.
Gazeta Transilvaniei, 1915, 1916.
Românul, Arad 1916.
Pesti Napló, 1916.
Transilvania, Sibiu 1921, 1922.
Aurora, Oradea 1922, 1923.
Țara Noastră, Cluj, 1922.
Adevărul Literar, 1922, 1924.
Patria, Cluj 1922.
Cele trei Crișuri, Oradea 1922.
Gândirea, București 1923.
Floarea soarelui, București 1927.
Țara Bârsei, Brașov, 1929—1933.

Könyvek:

- Eminescu, ismerteti Szőcs Géza, Nagyszeben 1895.
Szinyei: Magyar írók (X. kötet)
Petőfi könyvtár: Petőfi a világirodalomban (XXVII – XXVIII).
Radó Antal A fordítás művészete, kiadja a Kisfaludy Társaság, Budapest 1909.
Petőfi emléksorok, kiadja Révész Béla Marosvásárhelyt, 1923 január hó.
Petőfi Almanach, kiadja a Magyar Nemzeti Szövetség, Budapest, 1923.

TARTALOM.

	Oldal
Előszó	3
I. Petőfi a világirodalomban	5
II. Petőfi a románoknál	9
1. Az első fordítások	9
2. Az Ungaria fordításai	15
3. Iosif Oktávián István	20
4. Goga Oktávián	28
5. Loichiță V.	31
6. Soricu Ursu János	33
7. Dulfu Péter	36
8. Banciu Axente	37
9. Todor P. Ábrahám	42
10. Különféle fordítások	44
11. A Votum Petőfianum	46
12. A hóhér kötele	47
13. Méltatások	49
14. Petőfi és Eminescu	55
15. Függelék	59
A románra fordított Petőfi költemények névsora, fordítói és lelőhelye	59
Végszó	69
III. Bibliográfia	71

